

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra

Akvilės Kisieliūtės,
V kurso, baudžiamosios teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių
medžiagų disponavimą**

**Criminal liability for the illicit disposal of narcotic drugs and
psychotropic substances**

Vadovas: prof. dr. Aurelijus Gutauskas
Recenzentas: doc. dr. Andželika Vosyliūtė

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro baigiamajame darbe analizuojami baudžiamosios atsakomybės už Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 260 straipsnyje numatytas nusikalstamas veikas reguliavimo probleminiai aspektai, susiję su narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiu, platinimu, baudžiamosios atsakomybės diferencijavimu nei dekriminalizacijos klausimu. Darbo tema atskleidžiama apžvelgiant tarptautinį reguliavimą, analizuojant Lietuvoje galiojantį teisinį reguliavimą ir teismų praktiką, o taip pat aptariant dekriminalizacijos aspektus, nagrinėjant Europos Sąjungos valstybių teisinį reguliavimą, susijusį su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis.

Pagrindiniai žodžiai: narkotinės ir psichotropinės medžiagos, baudžiamoji atsakomybė, grynasis kiekis, reguliavimas.

This Master's thesis analyses the problematic aspects of the regulation of criminal liability for the criminal offences provided for in Article 260 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, related to the quantity and distribution of narcotic drugs and psychotropic substances, the differentiation of the criminal liability, and the issue of decriminalization. The theme of the thesis is revealed by reviewing the international regulation, analysing the legal regulation and case law in Lithuania, as well as by discussing the aspects of decriminalisation, by examining the legal regulation of the European Union countries related to the disposal of narcotic and psychotropic substances.

Key words: narcotic drugs and psychotropic substances, criminal liability, net quantity, regulation.

TURINYS

1. NARKOTINIŲ MEDŽIAGŲ KONTROLĖ TARPTAUTINĖJE TEISĖJE	5
1.1. 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija	6
1.2. 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencija	8
1.3. 1988 m. JTO Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta.....	10
2. NETEISĖTO NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ DISPONAVIMO REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE	12
2.2. Reglamentavimo raida Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse	12
2.2. Neteisėto narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimo kaip nusikalstamos veikos sudėties analizė	14
2.2.1. Objektvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai.....	15
2.2.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai	23
3. NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ DISPONAVIMO ĮRODYMO PROBLEMATIKA TEISMŲ PRAKTIKOJE	26
3.1. Disponavimas skirtingomis medžiagomis ir skirtingais jų kiekiais.....	26
3.2. Tikslaus narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio nustatymo problemos..	28
3.3. Tęstinės nusikalstamos veikos dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis problematika	29
3.4. BK 261 str. dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimo nepilnamečiams	31
4. NARKOTIKŲ DEKRIMINALIZACIJOS KLAUSIMAS IR POVEIKIS BAUDŽIAMAJAI ATSAKOMYBEI	34
4.1. Dekriminalizacijos idėjos Lietuvoje	34
4.2. Narkotikų kontrolės politika užsienio valstybėse	36
4.2.1. Portugalijos teisinis reguliavimas	36
4.2.2. Švedijos teisinis reguliavimas.....	39
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	42
SANTRAUKA	50
SUMMARY	51

IŽANGA

Temos aktualumas. Neteisėtas narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimas šiais dienais yra viena aktualiausių baudžiamosios teisės problemų Lietuvoje ir tarptautiniu mastu. Esamas teisinis reguliavimas dažnai susiduria su kritika dėl nepakankamo aiškumo ir neatitikimo praktinėms situacijoms. Vienas iš pagrindinių reguliavimo iššūkių yra narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekių nustatymas, nuo kurio priklauso baudžiamosios atsakomybės griežtumas. Lietuvos teismai, vertindami narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekius, remiasi Sveikatos apsaugos ministerijos pateiktais teisės aktais, kurie sudaryti pagal ratifikuotų tarptautinių sutarčių dėl narkotikų kontrolės nuostatas. Dėl to atsiranda probleminis aspektas, nes tokiose rekomendacijose trūksta metodologinių kriterijų pateikimo, pagal ką yra nustatytas toks reguliavimas. Nors teismams yra suteikta galimybė nežymiai nukrypti nuo pateiktų kiekių, tačiau tuo pasinaudojama tik retais atvejais, todėl yra kritikuojama, kad kartais tai lemia neproporcingą baudžiamąją atsakomybę.

Vis dažniau keliama klausimai dėl galimos narkotikų politikos reformos, ypač dėl dekriminalizacijos. Kai kuriose Europos valstybėse, kaip Portugalijoje, taikoma liberali politika, kuri pateikiama kaip teigiamas pavyzdys. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad dekriminalizacija dažniausiai yra taikoma tik disponavimui narkotinių ar psichotropinių medžiagomis nedideliu kiekiu asmeniniam vartojimui, o minėtų medžiagų platinimas yra toliau vertinamas kaip sunkus nusikaltimas, už kurį taikoma griežta baudžiamoji atsakomybė. Šiame kontekste ir Lietuvoje kyla diskusijos, ar dabartinė narkotikų kontrolės politika nėra per daug griežta kai kuriais atvejais, o galbūt yra reikalingos alternatyvios teisinio reguliavimo priemonės.

Darbo originalumas. Nagrinėjama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekse 260 str. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000) (toliau – BK) taikymo problematika, kuri išryškėja teismų praktikoje. Siekiant platesnio konteksto, įtrauktas istorinis elementas, analizuojant tarptautinės teisės aktų raidą, jų priėmimo priežastis ir poveikį. Atsižvelgiant į pastarųjų metų diskusijas politinėje ir visuomeninėje erdvėje dėl narkotikų kontrolės politikos pokyčių, keliant dekriminalizacijos idėją, vertinama Portugalijos ir Švedijos teisinės sistemos ir jų praktiniai rezultatai. Temos išskirtumas atsiskleidžia tuo, kad ankstesniuose akademinuose darbuose didesnis dėmesys buvo skiriamas BK 259 str.

analizei, o dekriminalizacijos klausimas analizuojamas tik Olandijos ar Baltijos šalių kontekste, neįtraukiant platesnės lyginamosios perspektyvos.

Darbo objektas – baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą su tikslu platinti (BK 260 str.) probleminiai aspektai, susiję su šių medžiagų grynojo kiekio nustatymu, platinimo tikslo įrodinėjimu ir bausmių griežtumu. Tyrime taip pat analizuojamas kitų Europos Sąjungos valstybių nacionalinis reguliavimas, siekiant įvertinti alternatyvius baudžiamosios politikos modelius, tiek švelnesnį, tiek griežtesnį, ir nustatyti efektyvumą.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Darbo tikslas – išanalizuoti baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą su tikslu platinti teisinio reguliavimo trūkumus ir įvertinti dekriminalizacijos klausimą Lietuvos ir užsienio valstybių kontekste.

Norint pasiekti darbo tikslą, keliama uždaviniai:

1. išanalizuoti narkotinių ir psichotropinių medžiagų sampratą, jų klasifikaciją pagal tarptautinį ir nacionalinį teisinį reguliavimą;
2. išnagrinėti neteisėto narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimo su tikslu platinti baudžiamojo reguliavimo problematiką teismų praktikoje, susijusią su nusikalstamos veikos sudėties nustatymu, pavienės ir tęstinės veikos atskyrimu bei platinimu nepilnamečiams;
3. įvertinti skiriamų griežtų sankcijų proporcingumą ir efektyvumą;
4. įvertinti Lietuvoje iškeltas narkotinių medžiagų dekriminalizacijos idėjas ir palyginti su užsienio valstybėse esančiu teisiniu reguliavimu bei jo rezultatu.

Tyrimo metodai. Rašto darbe naudojami metodai: istorinis, analitinis, lyginamasis, lingvistinis, sisteminis, apibendrinamasis. Istorinis metodas pasitelkiamas aptarti narkotikų kontrolės politikos ištakoms, Jungtinių Amerikos Valstijų įtaką globaliam reguliavimui ir Jungtinių Tautų konvencijų formavimasi. Analitinis metodas taikomas analizuojant baudžiamosios teisės teoriją ir nusikalstamos veikos sudėtį, remiantis teisės doktrina ir moksliniais šaltiniais. Sisteminiu metodu vertinama Lietuvos teismų praktika ir nagrinėjant, kaip teisinės normos yra aiškinamos ir taikomos kvalifikuojant veikas, susijusias su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Lyginamasis metodas naudojamas įvertinti Portugalijos, Švedijos ir Lietuvos narkotikų kontrolės politikos skirtumams ir panašumams. Apibendrinamasis metodas naudojamas

suformuluoti baigiamosioms rašto darbo dėstymo dalims ir pateikiant galutines išvadas ar siūlymus.

Svarbiausi šaltiniai. Analizuojant BK 260 str. numatyta reguliavimą darbe naudoti įvairūs norminiai teisės aktai, kaip antai Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – JTO) konvencijos dėl narkotikų kontrolės (1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija, 2001, (toliau – 1961 m. Konvencija); 1971 metų Psichoaktyviųjų medžiagų konvencija, 2001, (toliau – 1971 m. Konvencija); 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, 1998, (toliau – 1988 m. Konvencija)), Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamaisiais įstatymais, Lietuvos Respublikos sveikatos ministro įsakymais ir kitais poįstatyminiais teisės aktais. Siekiant atskleisti probleminius baudžiamosios atsakomybės reguliavimo aspektus, analizuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, Lietuvos ir užsienio autorių darbai. Daugiausia dėmesio skirta E. Gruodytės, M. Lankausko, J. Prapiesčio moksliniams darbams.

1. NARKOTINIŲ MEDŽIAGŲ KONTROLĖ TARPTAUTINĖJE TEISĖJE

Tarptautinė narkotikų kontrolės sistema susiformavo kaip valstybių bendradarbiavimo rezultatas, siekiant mažinti narkotinių ir psichotropinių medžiagų plitimą ir jų keliamą žalą asmens sveikatai ir visuomenės gerovei. Tad svarbu apžvelgti istorinį narkotikų kontrolės sistemos formavimosi aspektą. Pagrindai šiai sistemai padėjo JTO konvencijos, kuriomis buvo siekiama sukurti vieningą teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų šių medžiagų kontrolę ir baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą jų disponavimą. Galima teigti, kad ypač didelę įtaką narkotikų kontrolės politikos formavimui turėjo Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau – JAV), kurios ir skatino griežtos baudžiamosios atsakomybės būtinybę, kaip esminę priemonę kovai su narkotinėmis medžiagomis (Lankauskas, 2017, p. 12).

Pradinė idėja JAV atsirado XIX a., tačiau moksliniuose šaltiniuose teigiama, kad esamas griežtas požiūris ir nepakantumas alkoholiui ir narkotinėms medžiagoms galutinai susiformavo XX a. I p. Pirmiausia, buvo bandoma uždrausti alkoholio vartojimą, tačiau šiam tikslui nepasiteisinus, iškeltas naujas – sustabdyti narkotikų vartojimą. Nuo pradžių buvo akcentuojama, kad neigiamą įtaką dėl narkotikų kelia imigrantai, todėl šia formuojama kontrolės politika siekiama apsaugoti amerikiečių tautą. Dėl to buvo skleidžiama propaganda, įterpiant rasizmo, ksenofobijos ir „kito“ baimės¹ elementus. (Lankauskas, 2017, p. 13–15). JAV teisinio narkotikų reguliavimo kulminacija buvo pasiekta XX a. II p., paskelbus karą su narkotikais (retoriškai ir praktiškai). Pagrindinis taikiny – heroinas, vėliau ir krekas (narkotikai, kuriuos daugiausia vartojo žemesnių klasių jaunimas, etninės mažumos) (Gerritsen, 2000, p. 226).

Kai griežta narkotikų kontrolės politika buvo įtvirtinta JAV, XX a. pr. ją imta perkėlinėti į kitas valstybes. JAV išplėtusi savo vaidmenį tarptautiniame lygmenyje, siekė įtvirtinti ir globalų psichoaktyviųjų medžiagų draudimą. Tačiau šiam tikslui pasiekti itin priešinosi kolonijinės valstybės, tokios kaip Britų imperija ir Nyderlandai, nes užsiėmė opijaus prekyba. Tarpukario periodu teisinis režimas griežtėjo, Tautų Lygos² konvencijose

¹ Amerikos istorijoje „kito“ baimė (angl. *Fear of Other*) pasireiškė įvairiomis diskriminacijos ir konfliktų formomis, nukreiptomis prieš grupes, kurios laikomos kitokiomis. Pavyzdžiui, Amerikos indėnai, afroamerikiečiai. Ši išraiška apiema smurtinį elgesį, sisteminių rasizmą, priešišumą imigrantų bendruomenėms. Tokiu būdu buvo kuriama įtaka socialinei dinamikai, politikai ir kultūrinėms nuostatoms, o tai dažnai lėmė didelius visuomenės iššūkius ir pokyčius (Risse, 2016).

² Tautų lyga (angl. *League of Nations*) – JT pirmtakė, įkurta po I pasaulinio karo, siekiant garantuoti tarptautinę taiką ir saugumą, skatininti draugiškus tautų santykius ir bendradarbiavimą (Visuotinė lietuvių enciklopedija).

buvo jau įtraukiamos ir psichoaktyviosios medžiagos. Vis dėlto, ši sistema buvo daugiau reguliacinio pobūdžio. Po II pasaulinio karo, JAV įtvirtinusi lyderės poziciją taip pat įgijo galios ir narkotikų kontrolės režimo srityje esant JTO nare (Lankauskas, 2017, p. 20). 1961 m. priimta pirmoji Bendroji narkotinių medžiagų konvencija. Iš viso galima išskirti 3 JTO konvencijas, kurios sudaro narkotikų politikos įgyvendinimo kontrolės mechanizmą:

1. 1961 m. Konvencija;
2. 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencija;
3. 1988 m. Konvencija „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“.

1.1. 1961 m. Bendroji narkotinių medžiagų konvencija

Nagrinėjant kiekvieną nurodytą konvenciją atskirai, tikslinga analizuoti jų pagrindinius tikslus ir siekius, bei palyginti, kokie pokyčiai buvo atlikti vėlesnėse konvencijose. 1961 m. Konvencija sujungė jau anksčiau galiojusias tarptautines sutartis ir pateikė susistemintą reguliavimą. Anot, E. Grodytės, šios Konvencijos priėmimas laikomas vienu iš svarbiausių tarptautinės narkotikų kontrolės sistemos laimėjimų. Konvencijos rengimo metu buvo išskirti trys pagrindiniai uždaviniai, kurie atsispindi jos nuostatose:

1. susisteminti ankstesnėse tarptautinėse sutartyse ir susitarimuose nustatytus svarbiausius principus ir įpareigojimus;
2. supaprastinti kontrolės mechanizmą, sujungiant anksčiau veikusias institucijas ir įsteigiant Tarptautinį narkotikų kontrolės komitetą (toliau – TNKK);
3. išplėsti esamą kontrolės sistemą, įtraukiant narkotinių medžiagų turinčių augalų, kaip kanapės ar aguonos, auginimo kontrolę (Gruodytė, 2004, p. 64–65).

Preambulėje akcentuojama, kad narkotikų vartojimas kelia socialinę ir ekonominę grėsmę žmonijai, todėl reikalingi koordinuoti veiksmai ir priemonės, siekiant apsaugoti žmonijos sveikatą ir gerovę, bei efektyviai kovoti su piktnaudžiavimu narkotinėmis medžiagomis. Vienas svarbiausių aspektų, kuris tapo tarptautinės narkotikų kontrolės sistemos pagrindu – narkotinių medžiagų skirstymas į atitinkamus sąrašus. Medžiagos suskirstytos į keturis sąrašus, atsižvelgiant į jų pavojingumą žmogaus gyvybei ir sveikatai, priklausomybės riziką bei galimybę panaudoti medicinos ar mokslo tikslams (Lankauskas, 2017, p. 24). I, II ir IV sąrašuose nurodytos gamtinės ar sintetinės narkotinės medžiagos,

III sąrašė – preparatai, t. y. kieti ar skysti mišiniai, kuriuose yra kokios nors narkotinės medžiagos. Konvencijos pagrindinis principas – narkotinių medžiagų vartojimas gali būti leidžiamas tik medicinos ir mokslo tikslais, o 4 str. c) p. valstybėms numatytas įpareigojimas riboti šių medžiagų apyvartą bei tam taikyti reikalingas administracines priemones (United Nations, 1973, p. 110). Tačiau nepaisant griežtos kontrolės tam tikroms valstybėms, kaip Kinijai, kuriose tam tikrų narkotinių medžiagų, kaip nemedicininis opijus, indiškos kanapės, kokaimedžio lapai, vartojimas turi senas tradicijas, buvo numatyti pereinamieji laikotarpiai: kokaimedžio lapų ir kanapių vartojimo maksimalus pereinamasis terminas – 25 m., o opijsaus – 15 m (Gruodytė, 2004, p. 65).

Pagal šiuos sąrašus 1961 m. Konvencijoje diferencijuojamas ir baudžiamumas už vienas ar kitas narkotines medžiagas. Į I sąrašą įtrauktoms medžiagoms taikomas „standartinis konvencijos režimas“, kuris apima narkotinių medžiagų prekybos fazes, įsigijimo ir naudojimo apribojimą moksliniais bei mediciniais tikslais. II sąrašui taikomas kiek švelnesnis režimas, lyginant su I-ojo sąrašo, nes netaikomos 1961 m. Konvencijos 30 str. 2 ir 5 d. numatytos priemonės: draudimas prekiautojams disponuoti didesniais narkotinių medžiagų kiekiais, reikalavimas pateikti medicininius receptus, išduodant narkotines medžiagas pavieniams asmenims, bei reikalavimas, kad etiketėse, su kuriomis narkotinės medžiagos patenka į prekybą, būtų tiksliai nurodytas jų kiekis. Į III sąrašą įtrauktiems preparatams taikomas švelniausias režimas, nes pagal 2 str. 4 d., valstybės gali netaikyti nuostatų dėl įsigijimo ir tik apsiriboti informacija apie narkotinių priemonių, kurios buvo panaudotos preparatų gamybai, kiekybiniais duomenimis. O pagal 1961 m. Konvencijos 2 str. 5 d., griežčiausias teisinis režimas taikomas į IV sąrašą įtrauktų medžiagų atžvilgiu (United Nations, 1973, p. 51–59).

Konvencijos 36 str. 1 d. įpareigoja valstybes kriminalizuoti išryškėja ir griežtas požiūris į baudžiamumą. Valstybės įpareigosios kriminalizuoti įvairius tyčinius su narkotinių medžiagų apyvarta susijusius veiksmus, o už rimtus teisės pažeidimus siūloma taikyti ir įkaltinimo ar kitokio laisvės atėmimo bausmės. Visgi, Konvencijos komentare nurodoma, kad yra atsižvelgiama į tai, jog šis JTO dokumentas buvo priimtas vos 36 valstybių, kurių požiūris į baudžiamosios teisės principus yra skirtingas, tačiau išlaikomas siekis persekioti bet kokią nelegalią narkotinių medžiagų prekybą, net jei nusikalstama veika ir nebuvo baigta. Taigi, buvo akcentuojama, kad baudžiamasis persekiojimas turi būti nukreiptas į platintojus, o priklausomi asmenys laikomi ligoniais, kuriems reikalingas gydymas (Lankauskas, 2017, p. 27–28).

Svarbūs pokyčiai įvyko 1972 m. priėmus 1961 m. Konvencijos Protokolą. Naujuoju dokumentu buvo siekiama sustabdyti neteisėtą auginimą, gamybą ir prekybos augimą, tačiau siekta ir sušvelninti baudžiamąją politiką narkotikus vartojančių asmenų atžvilgiu, pripažįstant, kad tai ne tik nusikalstama veika, bet ir sveikatos problema. Tad mokslininkai išskiria kelis esminius pakeitimus:

1. TNKK funkcijų įvardinimas Konvencijoje, tokiu būdu suteikiant šiam komitetui daugiau galių;
2. alternatyvių priemonių taikymas vietoj bausmių skyrimo asmenims, kurie piktnaudžiauja narkotikais, t. y., atsiranda naujos opcijos, atsižvelgus į asmens situaciją, skirti gydymą, auklėjimą, darbingumo atkūrimo ir grąžinimo į visuomenę priemonės (Gruodytė, 2004, p. 67).

Taigi, 1961 m. Konvencija tapo pagrindiniu tarptautiniu dokumentu, kuris reglamentavo narkotinių medžiagų kontrolę. Nustatytas narkotikų skirstymas į atitinkamus sąrašus, pagal medžiagų pavojingumą ir medicininę vertę. Valstybės buvo įpareigosotos riboti narkotinių medžiagų apyvartą ir kriminalizuoti neteisėtą prekybą. Ir nors šia Konvencija buvo siekiama griežtos kontrolės, 1972 m. Protokole įtrauktas ir humaniškesnis požiūris į priklausomus nuo narkotikų asmens, skatinant taikyti gydymo ir socialinės reintegracijos priemones.

1.2. 1971 m. Psichotropinių medžiagų konvencija

1971 m. priimta nauja Konvencija, dar kitaip vadinama Vienos konvencija, kuri išplėtė kontrolės politiką, apimant ne tik narkotinių medžiagų kontrolę, bet ir kitų sintetinių psichotropinių medžiagų. Tad pagal šią Konvenciją, kontroliuojamas psichotropinės medžiagos galima skirstyti į tris grupes: raminamieji, stimuliuojamieji preparatai ir haliucinogenai (Gruodytė, 2004, p. 67).

1971 m. Konvencija daugeliu aspektų yra panaši į 1961 m. Konvenciją – preambulėje akcentuojamas rūpestis visuomenės sveikata ir gerove, siekis kovoti su piktnaudžiavimu psichotropinėmis medžiagomis. Taip pat panašiais principais sudaromi narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai, tačiau galima išskirti kelis pokyčius, susijusius su medžiagų įtraukimu į sąrašus. Konvencijos 2 str. 4 d. numatyta, kad į sąrašus įtraukiamos medžiagos ne tik tos, kurios sukelia priklausomybę ar gali lemti piktnaudžiavimą jomis,

bet ir „stimuliuoti centrinę nervų sistemą arba sukelti depresiją, sukeldama haliucinacijas arba sutrikdydama motorinę funkciją ar mąstymą, ar elgesį, ar suvokimą, ar nuotaiką“ (2 str. 4 d.). Tad, lyginant su ankstesniais tarptautinės teisės dokumentais, nauja yra tai, kad į kontroliuojamų medžiagų ratą gali būti įtraukiamos ir tokios psichotropinės medžiagos, kurios neturi potencialo sukelti priklausomybę (Lankauskas, 2017, p. 30).

Konvencijoje išplėtos sprendimų dėl psichotropinių medžiagų kontrolės taisyklės. Nors Pasaulinė sveikatos organizacija (toliau – PSO) teikė rekomendacijas dėl psichotropinių medžiagų įtraukimo į sąrašus, jų išbraukimo ar perkėlimo, kaip ir anksčiau, vis dėlto galutinį sprendimą priima Ekonominės ir socialinės tarybos Narkotinių medžiagų komisija. Ji gali priimti ir kitokių sprendimą, pagal „ekonominius, socialinius, teisinius, administracinius bei kitus veiksnius, kurie, jos nuomone, susiję su šiuo klausimu“ (2 str. 5 d.).

Kalbant apie baudžiamąją politiką, pastebėta, kad 1971 m. Konvencijoje pereita prie labiau subalansuoto požiūrio. Išlaikomas siekis užtikrinti, kad psichotropinės medžiagos būtų naudojamos tik teisėtiems tikslams, tačiau didesnis dėmesys skiriamas alternatyvioms kriminalinėms bausmėms, kurios būtų taikomos asmenims, kurie piktnaudžiauja psichotropinėmis medžiagomis. Kaip ir 1972 m. Protokole, pabrėžiamas žalos mažinimo principas ir rekomenduojama valstybėms taikyti gydymą, reabilitaciją ir socialinę reintegraciją, vietoj griežtų baudžiamųjų sankcijų (Lankauskas, 2017, p. 31).

Taigi, nors priimta naujoji konvencija dėl daugelio baudžiamosios teisės klausimų pasisako analogiškai kaip ir 1961 m. Konvencijoje, mokslininkai ją yra įvertinę kaip silpnesnę, kadangi į sąrašus įtrauktoms medžiagoms leista daugiau pasirinkti nacionalinės kontrolės priemonės bei atsisakyta tarptautinių įsipareigojimų ir galimybės kontroliuoti narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirtakus. Verta paminėti, kad 1971 m. Konvencija nepadėjo suvaldyti situacijos dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo – daugėjo asmenų, piktnaudžiaujančių narkotikais, o taip pat augo su neteisėta apyvarta susijęs organizuotas nusikalstamumas, korupcija ir pan. (Gruodytė, 2004, p. 71).

1.3. 1988 m. JTO Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta

Dėl neefektyvios ankstesnių konvencijų įgyvendinimo praktikos ir didėjančios nelegalios narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos 1988 m. JTO institucijų iniciatyva buvo sušaukta konferencija. Joje konstatuota, kad neteisėtas narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas, įgijimas ir prekybą daro žalą valstybės ekonomikai, o taip pat surinkta neteisėta didelė finansinė apyvarta leidžia tarpnacionalinėms organizacijoms įsigauti į valstybines struktūras (Gruodytė, 2004, p. 70). Atsižvelgiant į šias problemas, 1988 m. Konvencijoje iškeltas tikslas – užkirsti kelią pelno iš neteisėtos apyvartos gavimui ir mažinti narkotinių ir psichotropinių medžiagų paklausą.

1988 m. Konvencijoje, atsižvelgus į ankstesnių JTO konvencijų nuostatas ir nesėkmingą jų įgyvendinimą, nesukuriant reikšmingos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės tarptautiniame lygmenyje, įtraukti reikšmingi pakeitimai režimo griežtėjimo linke. Pirmą, Konvencijos 3 str. pateikiamas konkretus sąrašas veikų, už kurias valstybės įpareigosios nustatyti baudžiamąją atsakomybę nacionaliniu lygmeniu, atsižvelgiant į savo Konstitucijos nuostatas ir pagrindinius teisinės sistemos principus, kai nusikalstamos veikos padarytos tyčine kaltės forma.

Antra, sugriežtinta bausmių politika, išplečiant sankcijų rūšis. Rekomenduojama taikyti įkalinimą, kitokias laisvės atėmimo rūšis, baudas ir konfiskaciją (Gruodytė, 2004, p. 71). Bei pirmą kartą įvardintos įvardintos atsakomybę sunkinančios aplinkybės, į kurias teismai ir kiti kompetentingi organai raginami atsižvelgti. Sunkinančiomis aplinkybėmis laikomas dalyvavimas organizuotoje nusikalstamoje grupėje bei jos veikloje, prievartos ar ginklo naudojimas, nepilnamečių įtraukimas, teistumas už analogiškus nusikaltimus ir kt. (3 str. 5 d.). Lyginant su ankstesnėmis konvencijomis, paliktos ir alternatyvios bausmės – skirti perauklėjimą ar socialinę reintegraciją, jei nusikaltimas yra mažareikšmis, arba gydymą, jei pažeidėjas yra narkomanas.

Taigi, 1988 m. Konvencija skiriasi nuo ankstesniųjų, nes skiriama daugiau dėmesio valstybių bendradarbiavimui kovojant su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (Gruodytė, 2004, p. 71). Valstybės, ratifikavusios šią tarptautinę sutartį, yra įpareigosios jos nuostatas taikyti nacionaliniame lygmenyje, nors vis dėlto paliekamos išlygos valstybėms spręsti pagal savo Konstitucijos nuostatas, nepripažinti tam tikrų veikų ar netaikyti sankcijų (Lankauskas, 2017, p. 32–33).

Apibendrinant galima teigti, kad šios trys JTO konvencijos sudaro pagrindą tarptautinės narkotikų kontrolės sistemai. 1961 m. Konvencija sujungė anksčiau galiojusias sutartis ir įtvirtino narkotinių medžiagų klasifikaciją, užtikrindama jų griežtą kontrolę bei baudžiamąją atsakomybę. 1971 m. Konvencija papildė pirmąją, įtraukiant į kontrolės politiką psichotropines medžiagas ir įvesdama papildomus kriterijus dėl tokių medžiagų įtraukimo į sąrašus. Be to, konvencija pabrėžė ne tik baudžiamąją atsakomybę, bet ir siekį mažinti žalą, padėti nuo narkotikų priklausomiems asmenims. Paskutinioji 1988 m. Konvencija, atsižvelgus į narkotikų disponavimo problemą ir reguliavimo iššūkius, pabrėžė valstybių bendradarbiavimo svarbą, įtvirtino griežtesnes bausmes, tačiau paliko ir galimybę taikyti alternatyvias bausmes už mažareikšmes nusikalstamas veikas ar teikti pagalbą priklausomiems. Kiekviena iš šių konvencijų papildė ir susistiprino narkotikų kontrolės sistemą, siekiant efektyviau kovoti su narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimu ir vartojimu.

2. NETEISĖTO NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ DISPONAŽIMO REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE

2.2. Reglamentavimo raida Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse

Kadangi narkotikų paplitimas ir su juo susiję neigiami socialiniai reiškiniai tapo globalia problema, su kuria valstybės turėjo kovoti, Lietuva buvo ne išimtis jau ir tarpukario metu. Remiantis tarpukario Lietuvos kriminalinės policijos archyvų duomenimis, į Lietuvą kontrabandos būdu buvo įvežamas kokainas iš Olandijos. Šią narkotinę medžiagą daugiausiai vartodavo aukštuomenė (Pečkaitis, 1998, p. 34). Lietuva prisidėjo prie narkotikų kontrolės politikos. 1931 m. Lietuvos Respublikos atstovai dalyvavo Ženevoje priimtas JT tarptautinę konvenciją dėl narkotikų gamybos apribojimo ir paskirstymo reguliavimo (toliau – Ženevos konvencija) (Gruodytė, 2004, p. 79). Remiantis šia konvencija, tais pačiais metais buvo priimtas Svaigųjų vaistų įstatymas (Baudžiamasis statutas su papildomais..., 1934, p. 362), kurio nuostatos turėjo atitikti Ženevoje parengtą tarptautinį teisės aktą. Šiame įstatyme narkotikais buvo įvardintos svaiginamai veikiančios medžiagos – tai vaistai, kurių mažas kiekis veikia raminamai, tačiau nuo per didelio kiekio asmuo gali apsvaigti ar netekti sąmonės. Tokia sąvoka nebuvo tiksli, nes vaistai negali būti prilyginti narkotikams, jų reikšmė visuomenės gyvenimui yra skirtinga, tačiau tarpukario metu tai nesukėlė daug kritikos ar ginčų (Latauskienė, 2000, p. 136–137). Šio įstatymo dalyku tapo visi Ženevos konvencijoje išvardinti narkotikai, kurie atskirai perkelti į pirmąjį įstatymo straipsnį, tokiu būdu iš viso įvardinta 18 medžiagų, papildomu punktu įtraukiant ir kitus svaigiuosius vaistus, kurie bus tam prilyginti pagal Vidaus Reikalų Ministerio įsakymą. Įstatyme uždraustos 6 veikos: narkotinių medžiagų įvežimas ar išvežimas, gaminimas, laikymas, pirkimas, pardavimas ar kitoks perleidimas. Lietuva operatyviai perkėlė pasirašytos tarptautinės konvencijos nuostatas į nacionalinį įstatymą.

Sovietų okupacijos laikotarpiu, nuo 1961 m. įsigaliojus Lietuvos tarybų socialistinės respublikos baudžiamajam kodeksui (Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas..., 1961) (toliau – LTSR BK) baudžiamoji atsakomybė susijusi su narkotinėmis medžiagomis buvo numatyta dviejuose straipsniuose – 233 ir 239, juose kaip nusikalstamos veikos įvardijamas narkotikų siuntimas ir narkotikų vartojimo lindynių laikymas. 1972 m. Prezidiumo įsaku buvo atlikti esminiai LTSR BK papildymai, tad buvo įtrauktas ir naujas 232-1 str. Šiame straipsnyje atsakomybė buvo diferencijuojama pagal padaryta veiką,

išskirtos trys dalys už narkotinių medžiagų gaminimą, įgijimą (1 d.), jų grobimą (2 d.) ir už nustatytų taisyklių narkotinėms medžiagoms gaminti, laikyti, apskaityti taisyklių pažeidimus. Be to, nuo 1972 m. buvo nustatyta galimybė priverstinai taikyti gydymą nuo narkomanijos. Vis dėlto, informacija apie piktnaudžiavimą narkotikais sovietiniu laikotarpiu buvo įslaptinta ir laikoma moralės problema, kuri neva buvo paveldėta prieš sovietinį laikotarpį. Ir tik 1985 m. buvo pripažinta, kad egzistuoja reali narkotikų problema (Gruodytė, 2004, p. 83–86).

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, LTSR BK buvo pervadintas į Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, kuriame toliau buvo atliekami straipsnių pakeitimai, derinami su jau ratifikuotų JTO konvencijų nuostatomis, ypač 1988 m. Konvencija. 2000 m. priėmus nepriklausomos Lietuvos BK) buvo įtraukta daug naujovių, kurios iš esmės pakeitė reglamentavimą dėl veikų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis (Gruodytė, 2004, p. 86). Lyginant su LTSR BK, nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, buvo numatytos skyriuje „Nusikaltimai visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai“, naujajame kodekse išskirtas atskiras XXXVII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis, nuodingosiomis ar stipriai veikiančiomis medžiagomis“. Taip pat pakeistas nusikalstamos veikos dalykas, įtraukiant ir psichotropines medžiagas, kaip tai numatyta tarptautinėse konvencijose. Išplėstas nusikalstamų veikų, įtraukiant veikas, susijusias su platinimu nepilnamečiams ir įrenginiais narkotinėms medžiagoms gaminti. O nuo 2023 m. įsigaliojusių BK pakeitimų, XXXVII skyriuje atsirado ir narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabanda (BK 260 – 1 str.).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuva nuo tarpukario laikų įgyvendino tarptautinėse konvencijose keliamas nuostatas, įtraukiant jose numatytas narkotines medžiagas kaip nusikalstamos veikos dalyką, o taip pat konkrečiai nurodant veikas, kurios sukelia baudžiamąją atsakomybę. Lyginant tarpukario reguliavimą ir dabar esantį, pastebima, kad iš esmės veikos dalykas yra panašus, tik šiai dienai įtrauktos ne tik narkotinės, bet ir psichotropinės medžiagos, bei praplėstas veikų spektras. Toks pokytis rodo griežtėjantį reglamentavimą ir didesnę dėmesį kovai narkotikų platinimu.

2.2. Neteisėto narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimo kaip nusikalstamos veikos sudėties analizė

Tarptautinės sutartys ir ES teisės aktai nustato butiniausias nuostatas dėl nusikalstamų sudėties požymių ir bausmių neteisėtos prekybos narkotikais srityje. Dėl šios priežasties, šis nusikaltimas yra tarptautinio pobūdžio (konvencinis). Teisės aktų dalyvėms numatoma pareiga nacionaliniuose įstatymuose nustatyti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą platinti (Prapiestis, 2010, p. 307).

Dabartinėje BK redakcijoje, 260 str. sudaro 4 dalys, kuriose numatyta pagrindinė sudėtis dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis medžiagomis su tikslu platinti (1 dalis), kvalifikuota sudėtis, kurioje akcentuojamas didelis narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekis turint tikslą platinti (2 dalis) ir itin kvalifikuota sudėtis, kurioje numatytas labai didelis narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekis (3 dalis). Kiekvienos narkotinės ar psichotropinės medžiagos kiekis yra vertinamas nustatant jos grynąją masę pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“ (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro..., 2003) (toliau – Rekomendacijos) pateiktas rekomendacines lenteles, kuriose išskirti atitinkami narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiai. Paskutinėje šio straipsnio dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė ir juridiniams asmenims.

Nors tiek BK 259 str., tiek BK 260 str. numatyta baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ir psichotropinių gaminimą, perdirbimą, įgijimą, laikymą, gabenimą ar siuntimą. Galima išskirti, kad BK 260 str. baudžiamoji atsakomybė yra diferencijuojama pagal du kriterijus, dėl kurių ši nusikalstama veika yra laikoma pavojingesne nei numatyta BK 259 str.:

1. asmuo disponuoja narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, turėdamas tikslą jas platinti arba jas platina;
2. asmuo disponuoja labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu, dėl kurio veika yra pavojingesnė ir atskirai įrodinėti platinimo tikslo nebūtina.

Toliau šiame skyriuje pateikiama BK 260 str. numatytos nusikalstamos veikos sudėties analizė išskiriant objektyviosios ir subjektyviosios pusių požymius.

2.2.1. Objektvieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai

Pradedant objektyviųjų požymių analizę, verta paminėti, jog šie požymiai yra analogiški kaip ir BK 259 str. Nagrinėjamos nusikalstamos veikos objektas – visuomenės sveikata, kuriai keliamas pavojus pažeidžiant teisės aktais nustatytą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos tvarką (Prapiestis, 2010, p. 293). Vis dėlto, kitų mokslininkų nuomone, objektu turėtų būti laikoma visuomenės saugumas (Gruodytė, 2004, p. 187). Tokia nuomonė nėra klaidinga, nes lyginant su JTO konvencijų preambulėse esančiais teiginiais, rūpinamasi visuomenės sveikata ir gerove, bet taip pat ir saugumu, nes veikos susijusios su narkotikų apyvarta neigiamai veikia ekonominius, kultūrinius ir politinius visuomenės pagrindus. Todėl sutinkama, kad objektas apima visuomenės sveikatą bei saugumą.

BK 260 str. dalykas – narkotinės ir psichotropinės medžiagos, kurios turi atitikti du kriterijus:

1. medicininį – narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis pripažįstamos tik tokios medžiagos, kurios gali veikti centrinę nervų sistemą arba sukelti apsvaigimą ir priklausomybę nuo jų;
2. juridinį – medžiagos yra įtrauktos į Sveikatos ministro įsakyme dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų pateiktus sąrašus.

Svarbu, kad medžiagos atitiktų abu šiuos kriterijus, nes tik tokiu atveju bus pripažįstamos BK 260 str. numatytos nusikalstamos veikos dalyku. Siekiant nustatyti, ar medžiagos yra narkotinės ar psichotropinės, o taip pat ir jų grynąjį kiekį, skiriama ekspertizė arba gaunama specialisto išvada. Taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) yra konstatavęs, jog baudžiamoji atsakomybė pagal BK 260 str. gali atsirasti tik tada, kai neteisėtai disponuojama medžiagomis, jau įtrauktomis į Rekomendacijose pateiktus narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus ar kitus Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus sąrašus. Tačiau jeigu atitinkamos medžiagos buvo įtrauktos į tokį sąrašą jau po to, kai asmuo baigė disponuoti jomis ar toks disponavimas nutrūko, pavyzdžiui, asmuo jas pardavė, laikomos medžiagos buvo konfiskuotos ar kitokiu būdu atitinkamos valstybės institucijos jas paėmė, tai asmens veika negali būti kvalifikuojama pagal BK 260 str. atitinkamą dalį kaip neteisėtas disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Priešingu atveju būtų pažeisti keli iš BK kylantys reikalavimai, kad asmuo atsako pagal Įstatymą tik tuo atveju, jei jo padaryta veika yra uždrausta baudžiamoją įstatymo bei dėl įstatymo galiojimo atgal taisyklių (BK 2 str. 1 d.,

BK 3 str. 3 d.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tad sprendžiant ar medžiaga laikytina narkotine ar psichotropine, svarbu nustatyti juridinį kriterijų, o ne medicininį. Pažymėtina, kad į narkotinių ar psichotropinių medžiagų sąrašus įtrauktos medžiagos laikomos nusikalstamų veikų, numatytų BK 260 str., dalyku nepriklausomai nuo jų poveikiu vartojančiam asmeniui. Minimoje byloje LAT taip pat pažymėjo, kad 2010 m. spalio 26 d. buvo inicijuotas Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas (Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių..., 2010), kad nebūtų nuolat pildomas Lietuvos Respublikos sveikatos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro..., 2000) (toliau – Įsakymas dėl medžiagų sąrašų). Šiuo pakeitimu 2 str. buvo papildytas 9 d., kurioje įvardytas narkotinės ar psichotropinės medžiagos darinys ir jo apibrėžimas, todėl jei ekspertai nustato tokį darinį – jis laikomas draudžiama medžiaga, nors ir nėra tiesiogiai įtrauktas į sąrašus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kadangi Lietuva yra ratifikavus pagrindines JTO konvencijas dėl narkotikų kontrolės, šios tarptautinės sutartys ir kiti atitinkami ES teisės aktai, sudaro pagrindą ir esamam nacionaliniam teisiniam reguliavimui dėl narkotikų kontrolės politikos. Pagal tai, Lietuvoje visos narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra suskirstytos į sąrašus, atsižvelgiant į jų žalingą poveikį žmogaus sveikatai ir į tai, ar jos leidžiamos vartoti medicininiais ar kitais tikslais (Gruodytė et al., 2022, p. 465). Nors Rekomendacijose nurodytuose sąrašuose medžiagos yra suskirstytos į narkotines ir psichotropines, detalesnis jų diferencijavimo paaiškinimas nėra pateikiamas. Dokumente abstrakčiai nurodoma, jog narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis laikomi augalai, natūralios, gamtinės ar sintetinės medžiagos ir vaistiniai preparatai, kurių sudėtyje yra narkotinių ar psichotropinių medžiagų, kurios sukelia specifinį poveikį centrinei nervų sistemai. Konkretus nustatymas, ar neteisėtai disponuojama narkotine, ar psichotropine medžiaga apsiriboja Sveikatos apsaugos ministro patvirtinto sąrašo patikrinimu (Prapiestis, 2010, p. 293).

Žvelgiant plačiau, narkotinės ir psichotropinės medžiagos skiriasi pagal savo poveikį organizmui ir kilmę. Narkotinės medžiagos stipriai veikia nervų sistemą, slopina skausmą ir sukelia priklausomybę. Dažniausiai tai yra natūralios kilmės medžiagos, kaip kanapės, opiatai ir kokainas, tačiau gali būti ir sintetinės, pavyzdžiui, heroinas. Psichotropinės medžiagos gali turėti įvairius poveikius – stimuliuojantį, raminantį arba haliucinogeninį ir tokiu būdu keičia asmens nuotaiką, psichinę būseną ir suvokimą. Priešingai nei narkotinės

medžiagos, dažniausiai yra sintetinės, labiausiai žinomi amfetaminas ir LSD, tačiau gali būti ir natūralios kilmės, kaip psilocibinas iš haliucinogeninių grybų.

Pagal jau minėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų pobūdį, Rekomendacijose pateikiami keturi sąrašai. Į pirmąjį sąrašą įtrauktos narkotinės, psichotropinės medžiagos ir augalai, kurių vartojimas yra draudžiamas medicininiais tikslais, nes nėra nustatytas medicininis poveikis arba yra kitų medžiagų, kurių poveikis mažesnis. Taip pat verta paminėti, kad 2019 m. gegužės 1 d. įsigaliojo pakeitimai, tad į pirmąjį sąrašą dabar gali būti įtrauktos ir medžiagos, kurias galima vartoti medicinos tikslais, jei jos yra preparatų sudėtyje. Antrajame sąrašė įtrauktos narkotinės ir psichotropinės medžiagos, remiantis 1961 m. ir 1971 m. Konvencijomis, kurias leidžiama vartoti sveikatos priežiūros tikslams, bet piktnaudžiavimo šiomis medžiagomis atveju, jos yra labai pavojingos žmogaus sveikatai. Į trečiąjį sąrašą įtrauktos tik psichotropinės medžiagos, pagal 1971 m. Konvencijoje pateiktus III ir IV sąrašus. Šias medžiagas leidžiama vartoti medicininiais tikslais, tačiau piktnaudžiaujant gali kilti žalingi padariniai. O atsižvelgiant į tai, kad nemaža dalis narkotinių ir psichotropinių medžiagų yra receptinių vaistų, kurie skirti nemigos ir kitiems emociniams psichiniams sutrikimams, 2018 m. gruodžio 5 d. buvo sudarytas ir ketvirtasis sąrašas, kuriame išvardijamos medžiagos, leidžiamos vartoti medicinos tikslams ir naudoti pramonės, nesusijusios su farmacijos produktais, tikslams. Taip pat, atsižvelgiant į tarptautinius įsipareigojimus, narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašai yra nuolat pildomi ir įtraukiamos naujos medžiagos. Pastebėta, kad per 17 metų, nuo Rekomendacijų įsigaliojimo, buvo atlikti 33 pakeitimai (Gruodytė et al., 2022, p. 465).

Pagal minėtus sąrašus taikoma ir skirtinga kontrolė. Griežčiausia teisinė kontrolė taikoma medžiagoms, kurios yra įtrauktos į pirmąjį sąrašą (į šį sąrašą patenka populiariausi narkotikai kaip kanapės, kokainas, amfetaminas ir kt.), o švelniausias režimas taikomas ketvirtajam sąrašui. Pabrėžtina, kad asmenys už disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis visais atvejais yra traukiami baudžiamojon atsakomybė. Tai gali būti disponavimas tiek visiškai uždraustomis medžiagomis, tiek neteisėtai įsigytais receptiniais vaistais. Kokia konkrečiai medžiaga yra neteisėtai disponuojama gali būti svarbus klausimas, skiriant bausmę, nes disponavimas ribotos apyvartos medžiagomis gali būti vertinamas švelniau (Lankauskas, 2023, p. 5–6).

Taigi, nors teisinis reguliavimas dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų numatytas įstatymuose ir poįstatyminiame teisės akte, vertinama, kad esamas reguliavimas yra probleminis dėl kelių aspektų:

1. rekomendacijose pateikti medžiagų grynieji kiekiai nėra privalomo pobūdžio ir nustatyti nepateikiant konkrečios metodikos;
2. sąrašuose narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra suskirstytos pagal pavojingumą asmens sveikatai, bet pagal BK, įtrauktos medžiagos yra traktuojamos vienodai ir baudžiamoji atsakomybė pagal tai nėra diferencijuojama.

Analizuojant pirmąją problemą dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų rekomendacinių kiekių metodikos, pastebėtina, kad kiekių atskyrimo metodika nėra pateikiama teisės aktuose ar tose pačiose Rekomendacijose. Anot mokslininkės E. Gruodytės, pagal dienraštyje „Lietuvos sveikata“ pateiktą informaciją, kiekvienai medžiagai buvo taikomi skirtingi kriterijai. Nedideli kiekiai buvo nustatomi pagal farmakopėjoje³ nurodytą maksimalią paros dozę, dideli – apibrėžti, kaip maksimalūs kiekiai, kuriuos gydytojas turi teisę išrašyti, o labai dideli – atsižvelgiant į teisės saugos institucijų pasiūlymus, nors neaišku, kokiais argumentais buvo tai grindžiama (Gruodytė, 2004, p. 228). Tokį požiūrį patvirtino ir Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. ..., 2018) (toliau – Prevencijos programa), kuriame nurodoma, kad nustatytos rekomendacijos Lietuvoje yra mažai moksliskai pagrįstos (93 punktas). Visgi pastebėta, kad 2023 m. gegužės 26 d. šis nutarimas neteko galios, o naujajame Lietuvos Respublikos Seimo nutarime „Dėl nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų patvirtinimo“ (Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. ..., 2023) (toliau – Seimo nutarimas dėl narkotikų kontrolės ir prevencijos) ši problema nebėra minima, nors metodika prie Rekomendacijose esančių lentelių dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nėra pateikta ir dabar. Teismų praktikoje akcentuojama, kad Rekomendacijose pateikti kiekiai nėra privalomi ir teismas gali peržengti lentelėse nustatytus kiekius, kai tai viršija nežymiai, įvertinus visas bylos aplinkybes (medžiagų svorį, apimtį ir jų poveikio žmogui ypatybes), pastebima, jog teismai yra linkę laikytis pateiktų Rekomendacijų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. Teismų praktika Nr. 40). Sutiktina su nuomone, jog turi būti nustatyti aiškūs kriterijai, kuriais remiantis ir yra apskaičiuojami narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašams

³ Farmakopėja - bendrųjų nuostatų ir įteisintų paskelbtų normatyvinių reikalavimų vaistinių medžiagų bei vaistinių preparatų pavadinimams, savybėms, tapatybės nustatymui, grynumui, kiekybiniam nustatymui, laikymo sąlygoms, ženklinimui ir bendriesiems kontrolės metodams rinkinys (Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba...).

priskiriamų medžiagų kiekiai, kad taikomas reguliavimas nekeltų abejonių (Lankauskas, 2023, p. 15).

Antroji teisinio reguliavimo problema, susijusi su baudžiamosios atsakomybės diferencijavimu yra išskiriama kitų autorių darbuose, lyginant su užsienio valstybių praktika. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje sankcijos griežtumas už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis priklauso nuo to, kuriai klasei yra priskiriama atitinkama medžiaga (Lankauskas, 2023, p. 8). Kaip ir minėta anksčiau, Lietuvoje medžiagos yra diferencijuojamos į keturis sąrašus, kuriems taikoma skirtinga teisinė kontrolė. Vis dėlto iš teismų praktikos matyti, kad baudžiamosios atsakomybės griežtumą lemia narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekis, kuriuo yra neteisėtai disponuojama (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. Teismų praktika Nr. 40). Verta paminėti ir tai, kad nors ši problema yra svarstoma mokslininkų darbuose, moksliniuose straipsniuose ir monografijose yra keliamas klausimas dėl tokio griežto baudžiamumo, dabartiniame Seimo nutarime dėl narkotikų kontrolės ir prevencijos šis aspektas nėra įtraukiamas. Teisės akte numatomi planai keisti pačias sankcijas, kad dažniau būtų galima taikyti medicininio poveikio priemones, o ne laisvės atėmimo bausmę, kai asmuo yra baudžiamas už disponavimą nedideliu kiekiu. Tačiau lieka klausimas ar tai yra tinkamas sprendimas, kadangi tokie pokyčiai numatyti tik esant neteisėtam disponavimui nedideliu kiekiu, bet sankcijos pagal BK 260 str. lieka nekintančios. Atsižvelgiant į tai, kad BK 260 str. numatytos pavojingesnės veikos, lyginant su BK 259 str., bet pats veikų pavojingumas gali būti skirtingas priklausomai nuo to, kokiomis narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis yra disponuojama. Pavyzdžiui, palyginus kanapes ir kokainą, suprantama, jog abi medžiagos yra pavojingos, tačiau kokaino pavojingumas žmogaus sveikatai ir tikimybė, kad išsivystys priklausomybė yra didesnė. Dėl šios priežasties, teisėjai turėtų priimti sprendimą pagal platesnį kontekstą, atsižvelgiant ir į narkotikų pavojingumą (Gutauskas, 2018, p. 15).

Narkotinių medžiagų įstatymas numato, kad galima ir teisėta narkotinių ar psichotropinių medžiagų apyvarta, kai medžiagos yra gaminamos, perdirbamos, įsigyjamos, vykdoma didmeninė ar mažmeninė prekyba, laikomos, tiekiamos ir gabenamos valstybės viduje, importuojamos ar eksportuojamos nepažeidžiant šio įstatymo reikalavimų (2 str.). BK 260 str. dispozicijoje yra išskiriami šeši alternatyvūs veiksmai, kuriais gali būti padaroma analizuojama nusikalstama veika: gaminimas, perdirbimas, įgijimas, laikymas, gabenimas ar siuntimas ir kitoks platinimas. Todėl tikslinga trumpai panagrinėti kiekvieną iš šių alternatyvų ir nustatyti galimą problematiką, kuri atsiranda teismų praktikoje.

Gaminimu laikomi veiksmai, kuriais siekiama iš bet kokių medžiagų, augalų, žaliavų ar vaistų gauti narkotines ar psichotropines medžiagas, kurios būtų tinkamos vartoti. Tam, kad veika būtų kvalifikuota pagal šį veiksma, nėra svarbu gaminamų dozių kiekis, ar tai vienkartinė veikla ar vykdoma nuolat. Taip pat reikšmės neturi ir tai, kokia medžiaga yra gaminama ar koku būdu, pavyzdžiui, namų sąlygomis, pramoniniu būdu, perdirbus žaliavą ar sujungus turimus komponentus (Prapiestis, 2010, p. 298). Gaminimas laikomas baigtu, kai pagamintas bet koks kiekis vartoti psichotropinės ar narkotinės medžiagos, nors kasacinio teismo praktikoje nurodyta, kad narkotinių priemonių gaminimo baigtumas neturi reikšmės baudžiamajai atsakomybei pagal BK 260 str. atsirasti. O nusikalstamos veikos kvalifikavimui pagal atitinkamą BK 260 str. dalį reikšmingas gaminamų narkotinių medžiagų kiekis. Pažymėtina tai, kad inkriminuojant labai didelio kiekio narkotinių medžiagų gaminimą pakanka nustatyti, kad kaltininkas bent bendrais bruožais suvokė, jog medžiagų, su kuriomis susiję jo veiksmai, šiuo atveju – kurias jis gamina, kiekis yra labai didelis, t. y. nebūtina įrodyti, kad jis tiksliai žinojo narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kitaip nei gaminimo atveju, perdirbant atliekami veiksmai su jau esamomis narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, iš kurių išvalomos priemaišos ar didinamos koncentracijos, arba minėtosios medžiagos maišomos su kitomis vaistinės kilmės medžiagomis, dėl stipresnio poveikio organizmui. Esminis momentas pastaruoju atveju, kad turi būti pakeistas narkotinės ar psichotropinės medžiagos cheminė sudėtis.

Įgijimas įvardijamas, kaip veiksmas, kurio metu asmuo, pažeisdamas teisės aktų nustatytą tvarką, gauna narkotinių ar psichotropinių medžiagų. Tai gali būti pirkimas, gavimas veltui arba kaip atlygis, rastų medžiagų pasisavinimas ar mainymas į kitus daiktus (Prapiestis, 2010, p. 298–299). Tam, kad būtų konstatuotas narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijimas, nėra būtina nustatyti konkretų asmenį, iš kurios jos buvo įsigytos. Teismų praktikoje randami LAT išaiškinimai, jog tai, kad nenustatytas asmuo, iš kurio buvo įgytos narkotinės medžiagos, nepaneigia veikos (įgijimo) buvimo, nes tiksliai nustačius narkotinės medžiagos gabenimo ir siuntimo aplinkybes akivaizdu, kad asmuo tam, jog galėtų medžiagas perduoti kitam, prieš tai jas buvo įgijęs (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Lyginant su kitomis alternatyviomis įstatyme numatytomis veikomis, laikymas yra bene abstrakčiausia, kadangi tai laikoma bet kokia tyčinė veikla, kuri susijusi su faktiniu šių medžiagų buvimu kaltininko žinioje, pažeidžiant teisės aktais nustatytą jų laikymo tvarką. Tai gali būti narkotinių ar psichotropinių medžiagų buvimas patalpose, slaptavietėse

ar kaltininko turėjimas su savimi. Esminis aspektas yra atriboti laikymą nuo gabenimo. Gabenimas traktuojamas kaip narkotinių ar psichotropinių medžiagų pervežimas iš vienos vietos į kitą, pažeidžiant teisės aktų nustatytą tvarką bet kokia transporto rūšimi, bet kokiu būdu, nesvarbu, kurioje transporto priemonės vietoje (paslėpta ar ne). Pervežimas gali būti atliekamas bet kokia transporto rūšimi ar būdu, nepriklausomai nuo to, kurioje transporto priemonės vietoje medžiagos yra paslėptos. Taip pat gabenimas gali būti atliekamas panaudojant gyvūnus, įdedant į krepšį ar lagaminą, o taip pat paslepiant kaltininko drabužiuose ar jo organizme (Prapiestis, 2010, p. 299–300). Teismų praktikoje išskiriama, kad gabenimu yra laikoma medžiagos perkėlimas į kitą vietą, tačiau, jei narkotinės ar psichotropinės medžiagos yra perkeliamos nedideliu atstumu, pavyzdžiui, to paties namo teritorijoje, arba asmuo nešiojasi su savimi nedidelį kiekį narkotinių medžiagų savo asmeniniam vartojimui, tai neturėtų būti kvalifikuojama kaip gabenimas (Lietuvos Aukščiausias Teismas 2012 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Vienas iš gabenimo veiksmų – siuntimas, tačiau pasižymi specifiniu skirtumu, atsižvelgiant į kaltininko veiksmus. Gabenimo atveju, asmuo pats dalyvauja pervežimo procese, laikydamas medžiagas kišenėje, transporto priemonėje ar kitoje slėptuvėje, o siuntimo atveju – asmuo nedalyvauja minėtas medžiagas perkeliant iš vienos vietos į kitą, pavyzdžiui, siunčiant paštu (Gruodytė *et al.*, 2022, p. 472). Tais atvejais, kai medžiagos yra neteisėtai siunčiamos ar gabenamos per Lietuvos Respublikos sieną, papildomai veika kvalifikuojama ir kaip kontrabanda.

Iki 2023 m. BK pakeitimų, narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabanda buvo numatyta BK 199 str. 2 d., toks teisinis reguliavimas buvo kritikuojamas ir keliamas klausimas dėl veikos objekto, nes visos nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, buvo numatytos atskirame BK skyriuje, o šių medžiagų kontrabanda priskirta nusikalstamoms veikoms, kuriomis kėsinamasi į ekonomiką ir verslo veiką. Teismų praktikoje, padaryta nusikalstama veika buvo kvalifikuojama kaip narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabanda, atsižvelgiant į subjekto atliktus veiksmus, viename iš LAT išaiškinimų pateikta, kad duomenys, jog asmuo neteisėtai iš Olandijos užsisakė ir parsisiuntė narkotinių medžiagų, susiradęs tam internetinę svetainę, nurodęs pristatymo adresą ir sumokėjęs už šias medžiagas, padarė nusikalstamą veiką numatytą BK 199 str. 2 d. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Atlikus BK pakeitimus, narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrabanda perkelta į XXXVII skyrių, BK 260–1 str., kuriame baudžiamoji atsakomybė išdiferencijuota pagal kiekį, tikslo platinti buvimą ir nebuvimą

bei ženkliai padidintos sankcijos. Naujausioje LAT praktikoje buvo konstatuota, kad narkotinių bei psichotropinių medžiagų atsisiuntimas iš kitų valstybių, pavyzdžiui, Nyderlandų Karalystės, yra laikoma padaryta nusikalstama veika pagal BK 260–1 str., jeigu byloje tai yra pagrindžiama pakankamų įrodymų visuma. Pakankamais įrodymais tokiu atveju laikoma, kad asmuo užsisakė narkotines medžiagas iš užsienio valstybės ir sumokėjo už siuntas, tokiu būdu išvengdamas muitinės kontrolės, jas gabeno per Lietuvos Respublikos valstybės sieną (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tad nors kaltininkų veiksmai iš esmės yra tokie patys – užsisakyti, atsisiųsti ar kitu būdu išvengti muitinės kontrolės, taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, kuris keičia vertinimą ir bausmių diferenciaciją.

Atribojant pardavimą nuo kitokio platinimo paminėtina, kad pardavimu laikomas atlygintinis jų perdavimas kitam asmeniui už pateiktas narkotines ar psichotropines medžiagas, o taip pat medžiagos gali būti parduodamos ir į skolą. O kitokiu platinimu gali būti laikomas tiek atlygintinis, tiek neatlygintinis medžiagų perdavimas kitam asmeniui, išskyrus pardavimą. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad kitokiu platinimu gali būti pripažįstami ir tokie veiksmai, kai medžiagų turėtojas jų sugirdo, suleidžia kitam to prašančiam asmeniui. Taigi dėl tokių platintojo veiksmų kitas asmuo tampa narkotinių ar psichotropinių medžiagų įgijėju (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Garsioje byloje dėl modelio žūties Klaipėdoje iškritus pro viešbučio langą (2017 m.) buvo nustatyta, kad kaltinamasis, nors ir vartojo narkotinę medžiagą (kokainą) kartu su auka, kitą narkotinę medžiagą jai sumaišė su vandeniu taurėje, tokiu būdu apsvaigindamas auką. Žemesnės instancijos teismai šią veiką kvalifikavo kaip narkotinių medžiagų platinimą, o nuteistojo versija dėl išankstinio susitarimo kartu vartoti narkotines medžiagas buvo atmesta. LAT išaiškino, kad nors, pagal teismų praktiką, narkotinių medžiagų platinimu nelaikytinos situacijos, kai, susitarus keliems asmenims, šias medžiagas nuperka ir išdalija vartoti vienas iš susitarusiųjų, tačiau tokios aplinkybės nagrinėjamoje byloje nenustatytos. Nuteistojo nusikalstamų veiksmų kvalifikacijos pagal BK 260 str. 1 d. nekeičia ir tai, kad auka buvo priklausoma nuo narkotinių medžiagų ir jas vartojo savo noru (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

BK 260 str. numatytos nusikalstamos veikos sudėtys yra formalios. Nusikaltimas laikomas baigtu, kai asmuo padaro bent vieną iš įstatymo dispozicijoje numatytų veikų, turėdamas tikslą narkotines ar psichotropines medžiagas parduoti arba kitaip platinti. Numatytos alternatyvios veikos turi savarankišką teisinę reikšmę, nes kiekviena iš jų gali

būti baudžiamosios atsakomybės pagrindu. Dėl šios priežasties teismai, konstatuodami, kad buvo padarytos kelios veikos, turi nustatyti kiekvienos jų padarymo faktą ir apkaltinamajame nuosprendyje tai pagrįsti baudžiamojo proceso įstatymo tvarka gautais ir teisiamajame posėdyje išnagrinėtais įrodymais, nekeliant nė vienos iš alternatyvių veikų įrodinėjimui bei pagrindimui skirtingų (mažesnių ar didesnių) reikalavimų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. Teismų praktika Nr. 40). Tad draudžiama preziumuoti, kad yra padaryta viena ar kita nusikalstama veika, jos tinkamai neįrodžius.

2.2.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai

Šiame straipsnyje numatytų nusikaltimų subjektyvioji pusė pasireiškia tiesiogine tyčia, o tai reiškia, kad asmuo turi suvokti, kad jis neteisėtai gamino, perdirbo, įgijo, laikė, gabeno ar siuntė narkotines ar psichotropines medžiagas, turint tikslą jas platinti. Aiškinant tyčios momentą teismų praktikoje pabrėžiama, kad asmeniui baudžiamoji atsakomybė kyla, jei jis bendrais bruožais suvokia, kad medžiagos, su kuriomis yra susiję jo veiksmai yra narkotinės ar psichotropinės, bei suvokia jų kiekį. Vienoje iš bylų LAT nurodo, kad įrodymai, patvirtinantys tokį suvokimą, gali būti duomenys apie tai, jog kaltininkas žinojo, kokios tai narkotinės ar psichotropinės medžiagos, jam buvo žinoma jų kaina narkotinių medžiagų prekyboje arba narkotinės medžiagos buvo supakuotos atskiromis dozėmis ir kaltininkui buvo žinomas ar numanomas dozių skaičius ir kitos svarbios aplinkybės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Būtinasis šios nusikalstamos veikos požymis tikslas narkotines ar psichotropines medžiagas parduoti ar kitaip platinti. Kaip išaiškino LAT, tai reiškia kaltininko norą atlygintinai ar neatlygintinai perduoti šias medžiagas kitiems asmenims. Tikslas turėjimas yra vertinamasis kriterijus, įrodinėjamas remiantis ne tik kaltininko parodymais, jo prisipažinimu ar neprisipažinimu padarius nusikalstamą veiką, bet ir objektyviais bylos duomenimis, taigi, nustatomas vertinant surinktus įrodymus bendrajame bylos kontekste. Teismų praktikoje laikomasi nuomonės, kad sprendžiant, ar kaltininkas turėjo tikslą parduoti ar kitaip platinti narkotines ar psichotropines medžiagas, svarbią reikšmę turi šių medžiagų kiekis, jų įgijimo, laikymo, suradimo aplinkybės, paruoštų vartoti dozių skaičius, taip pat tai, ar kaltininkas pats vartoja šias medžiagas, ar anksčiau jas yra platinęs, ar buvo susitarimas su vartotoju, ir kiti objektyvūs bylos duomenys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Teismų praktikoje platinimu

laikomas ne tik minėtų medžiagų pardavimas, bet ir kitoks jų platinimas, tad gali būti atliekami veiksmai, kaip perdavimas kitiems asmenims, išmainant jas į kitus daiktus, dovanojant kaip skolos apmokėjimą, atlyginant už darbą ar paslaugas, duodant paskolą ir pan., taip pat ir neatlygintinai duodant jas vartoti kitam asmeniui. Taip pat tikslas gali pasireikšti ne tik tiesioginiais platinimo veiksmais, pavyzdžiui, vienoje iš naujausių LAT nutarčių, buvo analizuojama situacija, kurioje nuteistasis tikslingai vyko į sodybą ir ketino joje palikti narkotines medžiagas, taip sudarydamas sąlygas jas paimti kitam asmeniui. Šioje byloje žemesnių instancijų teismai tai traktavo kaip tikslo platinti narkotines medžiagas turėjimą, o kasacinis teismas tam pritarė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Nagrinėjant tikslo platinti aspektą, verta pažymėti, kad jei byloje yra nustatoma, kad asmuo neteisėtai disponavo labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu, nebūtina nustatyti tikslo platinti. Sprendžiant dėl asmens tyčios, būtina įvertinti visas bylai reikšmingas aplinkybes. Pavyzdžiui, vienoje iš 2023 m. LAT bylų, teismas konstatavo, kad nuteistojo suvokimą dėl labai didelio narkotinės medžiagos kiekio patvirtina ir ta aplinkybė, kad, pakuodamas siuntą ir į ją įdėdamas 2500 Eur, taip pat turėdamas nemažai kriminalinės patirties, jis bendrais bruožais turėjo suvokti, kad tokia suma skirta už siuntinio perdavimą, siekiant perduoti ne telefoną, o galimai net labai didelį narkotikų kiekį. Taip pat, byloje nustatyta, kad nuteistasis žinojo, kad siuntys siunčiamas narkomanui. Žemesnių instancijų išvada, kad nuteistojo padarytų veiksmų pobūdis, siuntos pakavimo aplinkybės, konspiracinis elgesys siunčiant siuntą per kitą asmenį, taip pat jo elgesys po to, kai siuntą sulaikė policijos pareigūnai, neleidžia abejoti tuo, kad jis suvokė, jog siunčia labai didelį kiekį narkotinės medžiagos, yra pagrįsta ir motyvuota. Tad šiuo atveju, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad asmuo padarė veiką numatytą BK 260 str. 3 d. veikdamas tiesiogine tyčia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taigi, atlikus narkotinių ir psichotropinių medžiagų reglamentavimo raidą Lietuvos nacionaliniuose įstatymuose galima daryti išvadas, kad narkotikų vartojimo ir kontrabandos problemos pastebėtos nuo tarpukario laikų, tad remiantis tuometinėmis sutartimis buvo kuriami teisiniai mechanizmai kovai su šiomis problemomis. Sovietinės teisės ir nepriklausomos Lietuvos baudžiamojo kodeksų pakeitimai prisidėjo prie griežtėjančio reguliavimo, įtraukiant ne tik narkotines medžiagas, bet ir psichotropines, bei išskiriant alternatyvias nusikalstamas veikas. Analizuojant BK 260 str. sudėtį, išryškėjo tikslo parduoti ar platinti medžiagas įrodinėjimo svarba. Ir nors esamas nacionalinis

reguliavimas atitinka tarptautinių teisės aktų nuostatas, pastebima problematika dėl daug klausimų keliančios rekomenduojamų kiekių metodikos ir baudžiamosios atsakomybės diferencijavimo, todėl siūlytina keisti galiojančią rekomendacinę kiekių nustatymo metodiką, ją konkretizuojant, pateikiant aiškias jos apskaičiavimo gaires ir platesnį aplinkybių vertinimą, diferencijuojant baudžiamąją atsakomybę ne tik pagal platinamą narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekį, bet ir atsižvelgiant į šių medžiagų keliamą pavojų žmogaus sveikatai.

3. NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ DISPONAVIMO ĮRODYO PROBLEMATIKA TEISMŲ PRAKTIKOJE

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimas ir jų platinimas yra viena sudėtingiausių teisinių problemų teismų praktikoje. Šios nusikalstamos veikos kelia iššūkių teisinei sistemai, nes atliekamas sudėtingas įrodymų tyrimas ir kyla kvalifikavimo problemų. Šios rašto darbo dalies tikslas yra išanalizuoti teismų praktikoje pasitaikančius sunkumus, susijusius su neteisėtu disponavimu įvairiomis narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, jų kiekio vertinimu, kelių nusikalstamų veikų padarymu ir pavienės veikos atskyrimu nuo tęstinės, išskiriant kriterijus, į kuriuos reikalinga atsižvelgti. Taip pat analizuojama ir narkotinių medžiagų platinimo problema nepilnamečiams, kaip socialiai pažeidžiamai asmenų grupei.

3.1. Disponavimas skirtingomis medžiagomis ir skirtingais jų kiekiais

Iš teismų praktikos analizės galima išskirti kelis probleminius aspektus, kurie yra susiję su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Pirmuoju atveju, tai yra neteisėtas disponavimas skirtingomis narkotinėmis medžiagomis, kai yra nedideli kiekiai. O kitais atvejais LAT spręstos problemos, kai disponuojama įvairiomis medžiagomis, bet jų nustatyti kiekiai patenka į skirtingas kiekių kategorijas, kurios nustatytos Rekomendacijose, t. y., vieni kiekiai laikomi nedideliais, o kiti viršija didelį ar labai didelį.

Teismų praktikoje pastebimi probleminiai atvejai dėl padarytos veikos kvalifikavimo, kai neteisėtai disponuota įvairių rūšių narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis ir skirtingais jų kiekiais. Sprendžiant, ar veika turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 259 str. ar BK 260 str. turi būti nustatyti narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiai ir jų santykinės dalys turi būti sumuojamos ir nustatomas bendras jų kiekis, kadangi BK medžiagų kiekiai yra įvardijami bendrai, o ne atskiroms rūšims. Sprendžiant klausimą, ar bendras tokių medžiagų kiekis gali būti pripažįstamas dideliu, turi būti nustatomas kiekvienos medžiagos kiekio santykis su Rekomendacijose esančioje lentelėje nurodytu dideliu kiekiu ir sudedamos visos santykinės dalys. Jeigu gautas skaičius (procentais ar vieneto dalimis) viršija santykinio didelio kiekio ribas, konstatuojama, kad kaltininkas disponuoja dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu, todėl veika

kvalifikuojama pagal BK 260 str. 2 d. Kaip pavyzdį galima pateikti kasacinio teismo išaiškinimą, kuriame konstatuota, kad asmens veika kvalifikuojama pagal BK 260 str. 2 d., nes buvo rastos skirtingos narkotinės medžiagos ir apskaičiavus jų kiekius procentine išraiška nustatyta, kad tai sudaro: „piperazino – 6,1 proc., kanapių (ir jų dalių) – 0,14 proc., kanapių dervos – 6,55 proc., klonazepamo – 37,3 proc., lorazepamo – 52,08 proc., diazepamo – 17,5 proc., heroino – 5,1 proc., metamfetamino – 0,05 proc., buprenorfino – 28,3 proc. Sudėjus visas nurodytų medžiagų didelio kiekio procentines dalis gaunama 153,23 proc. santykinio didelio kiekio. Atsižvelgiant į tai, kad pas nuteistuosius rastų narkotinių ir psichotropinių medžiagų didelio kiekio procentinių dalių suma viršija 100 proc. santykinio didelio kiekio, bei įvertinus, kad nuteistieji disponavo net 9 rūšių narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, konstatuotina, kad bendras šių medžiagų kiekis laikytinas dideliu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kitu atveju, nustačius, kad neteisėtai disponuojama įvairių narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiais, kurie patenka į skirtingas kategorijas pagal Rekomecijas, jei vienos narkotinės ar psichotropinės medžiagos kiekis yra nustatytas kaip didelis ar labai didelis, asmens veika kvalifikuojama atitinkamai pagal BK 260 str. 2 d. arba 3 d. už disponavimą visomis narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taigi, teismų praktikoje išskiriami keli probleminiai aspektai dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kai tai yra susiję su jų rūšimis ir kiekiais. Kvalifikuojant veiką pagal BK 259 arba 260 str. turi būti atsižvelgiama į nustatytus skirtingų medžiagų grynuosius kiekius, nustatant jų santykinę dalį ir susumuojant. Pagal tai nustatoma, kokių bendrų kiekių buvo neteisėtai disponuojama ir atitinkamai diferencijuojama baudžiamoji atsakomybė. Taip pat, jei bent vienos nustatytos medžiagos kiekis yra pripažįstamas dideliu, veika kvalifikuojama pagal BK 260 str. 2 d. dėl visų narkotinių ar psichotropinių medžiagų.

3.2. Tikslaus narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio nustatymo problemos

Ankstesnėje rašto darbo dalyje minėta, kad dabartiniame reguliavime kyla problemų dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekių. Kadangi BK XXXVII skyriuje numatytoms nusikalstamoms veikoms būdingas specifinis dalykas – psichotropinės ar narkotinės medžiagos, tai kiekvienos nagrinėjamos bylos atveju turi būti nustatoma, koku kiekiu narkotinės ar psichotropinės medžiagos buvo disponuojama. Kadangi narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekis yra esminė aplinkybė, pagal kurią diferencijuojama baudžiamoji atsakomybė, todėl dalyko kiekybinė išraiška turi būti nurodoma ir pagrindžiama taip, kad nekiltų abejonių, kokio pavojingumo veiką padarė kaltininkas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą nustatoma pagal grynąją atitinkamos medžiagos masę, nors įprastai subjektas įgyja medžiagos mišinį ar kitą produktą, nežinodamas tikslios jo grynosios masės. Pastebėta, kad kai kuriais atvejais teismų praktikoje kyla problemų, kai nustatomas disponavimas narkotinėmis medžiagomis, bet Rekomendacijose nėra pateikti jų grynieji kiekiai, kurie būtų laikomi nedideliais, dideliais ar labai dideliais (Gutauskas, 2018, p. 196). Ši situacija susidaro dėl to, nes naujos psichoaktyvios medžiagos atsiranda sparčiau, nei yra spėjama jas įtraukti į Rekomendacijų sąrašus. Remiantis Europos Sąjungos (toliau – ES) narkotikų agentūros (angl. *European Union Drugs Agency*) (toliau – EUDA) Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitoje pateiktais duomenimis, 2023 m. pabaigoje vykdyta daugiau nei 950 naujų psichoaktyvių medžiagų stebėseną, iš kurių 26 aptiktos pirmą kartą Europoje (EUDA, 2024, p. 5). Todėl LAT yra suformulavęs taisyklę, kad jei rastos narkotinės medžiagos kiekis Rekomendacijose nėra nustatytas, jis negali būti pripažįstamas kaip didelis ar labai didelis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Tais atvejais, kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos nėra rastos, nes disponavimas jomis yra baigtas, t. y., medžiagos yra suvartotos ar išplatintos ir dėl to nėra įmanomas jų tyrimas, svarbu, kad neteisėtą disponavimą būtų galima įrodyti kitais duomenimis. Pavyzdžiui, specialisto išvada ar ekspertizės aktu, kuris būtų vertinamas kartu su kitais byloje pateiktais įrodymais. LAT suformulavo, kad vien tai, jog narkotinės medžiagos nėra rastos, nereiškia, kad yra negalima baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą jomis. Vis dėlto, jeigu tyrimo metu nėra nustatomas grynas medžiagos kiekis, jo negalima

ištirti pakartotinai bei nėra kitų objektyvių patvirtintų faktinių duomenų, negalima kvalifikuoti asmens padarytos veikos kaip neteisėto disponavimo labai dideliu kiekiu narkotinių medžiagų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taigi, LAT praktika pabrėžia, kad narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekio nustatymas yra esminis kriterijus baudžiamajai atsakomybei nustatyti. Atsakomybė gali būti grindžiama ir kitais įrodymais, jei minėtosios medžiagos nėra randamos, tačiau tokiu atveju negalima padarytos veikos kvalifikuoti kaip neteisėto disponavimo dideliu ar labai dideliu kiekiu. Ši taisyklė taikoma ir tais atvejais, kai nustatoma, kad neteisėtai disponuojama narkotine ar psichotropine medžiaga, kurios kiekiai nėra įtraukti į Rekomendacijų sąrašus, nes nuolat atsirandančios naujos psichoaktyviosios medžiagos kelia teisinių neapibrėžtumų.

3.3. Tęstinės nusikalstamos veikos dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis problematika

BK 259 ar 260 str. numatytos nusikalstamos veikos gali būti vertinamos kaip tęstinės, jei tam tikri veiksmai, kaip gaminimas, įgijimas, pardavimas, buvo padaryti daugiau nei vieną kartą, turint konkretų tikslą ir siekiant apibrėžto rezultato. Vertinant, ar asmens padaryti nusikaltimai pagal BK 260 str. gali būti laikomi kaip tęstinė nusikalstama veika, kasacinis teismas pateikė išaiškinimą, jog yra svarbu atsižvelgti į tyčios aspektą. LAT nurodė, kad jei tyčia padaryti kitą neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis veiką susiformuoja po pirmos veikos padarymo, šios veikos paprastai laikomos savarankiškoms nusikalstamoms veikoms ir kvalifikuojamos atskirai, tačiau tais atvejais, kai nustatoma, kad kaltininkas veikė bendra tyčia, pagal vieną sumanymą ir konkretų tikslą, padaryti veiksmai vertinami kaip tęstinis nusikaltimas ir kvalifikuojami pagal vieną BK straipsnį kaip pavienė nusikalstama veika. Taigi, siekiant kvalifikuoti nusikalstamas veikas kaip tęstinį nusikaltimą, turi būti nustatyta, kad asmuo nuo pirmojo veiksmo veikė pagal vieną sumanymą ir konkretų tikslą, dėl ko vertinami ne tik veikos objektyvieji, bet ir subjektyvieji požymiai, kaip asmuo pats suvokė savo veiksmus, ar jo tyčia kaskart formavosi atskirai. Vienoje iš kasacinių bylų, pareiškėjas siekė įrodyti, kad jo padarytos nusikalstamos veikos, kvalifikuotos pagal BK 260 str. turi būti vertinamos kaip tęstinė veika, nors žemesnieji teismai įvertino aplinkybes, kad padarytas nusikalstamas

veikas skiria šešerių metų laikotarpis ir antrojo nusikaltimo atveju kratos metu paimtos jau kitos narkotinės medžiagos, o tai patvirtina, jog padarytos atskiros pavienės nusikalstamos veikos, kurios nebuvo jungiamos vieningos tyčios, todėl nėra teisinio pagrindo kvalifikuoti padarytus nusikalstimus kaip tęstinę nusikalstamą veiką pagal BK 260 str. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Kitoje LAT byloje, teismas kvalifikavo padarytas kelias veikas, susijusias su neteisėtu disponavimu narkotinėmis medžiagomis, kaip tęstinį nusikaltimą, nes kaltinamasis abiem atvejais turėjo tikslą parduoti šias medžiagas. Žemesnės instancijos teismai nevertino tyčios turinio tęstinės nusikalstamos veikos kontekste ir apsiribojo nustatymu, kad pirmą kartą asmuo pardavė dalį turėtų narkotinių medžiagų vienam asmeniui, o likusią dalį siekė išplatinti kitiems asmenims, todėl konstatavo, kad tyčia formavosi kiekvieną kartą atskirai, platinant narkotines medžiagas skirtingiems asmenims, skirtingomis aplinkybėmis. LAT nesutiko su tokiu vertinimu, nes tiek parduotos medžiagos, tiek laikyta jų dalis (kurios nespėta išplatinti) yra tapačios, o taip pat buvo praėjęs mažas laiko tarpas tarp pardavimo ir jų suradimo. Kasacinis teismas išaiškino, kad praktikoje baudžiamosiose bylose dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis turint tikslą jas platinti taip pat yra pažymima, kad tęstinė nusikalstama veika konstatuojama ir tada, jei nustatytas neapibrėžtas sumanymas išplatinti kuo didesnę narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekį siekiant kuo daugiau pasipelnyti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vis dėlto, kitose kasacinio teismo nutartyse pateiktas išaiškinimas, kad realizuojant atskirus sumanymus neteisėtai disponuoti minėtosiomis medžiagomis, pavyzdžiui, įsigyti ir parduoti, kiekiena iš nusikalstamų veikų kvalifikuojama kaip savarankiška BK 260 str. nurodyta veika. Taip pat, vertinant ar padarytos kelios nusikalstamos veikos dėl neteisėto narkotikų disponavimo turėtų būti kvalifikuojamos kaip tęstinė veika ar pavienios, turi būti atsižvelgiama ir į veikos dalyką. Todėl jei parduodamos narkotinės medžiagos iš skirtingų partijų, laikoma, kad skiriasi nusikalstamos veikos dalykas, dėl ko padaryti nusikaltimai turi būti kvalifikuojami kaip pavieniai. Šioje byloje, LAT konstatavo, kad apeliacinis teismas atsižvelgė į aplinkybių visumą, kad asmuo į kitą valstybę gabeno kitokias narkotines medžiagas, nei buvo rasta kratos metu jo namuose. Todėl pagrįstai buvo konstatuota, kad subjekto tyčia dėl visų nusikalstamų veikų formavosi atskirai, nebuvo bendra, taigi buvo padarytos atskiros nusikalstamos veikos, o ne viena tęstinė. Toks teisinis vertinimas šioje konkrečioje byloje neprieštaruoja tęstinės veikos sąvokos aiškinimui teismų praktikoje. Be to, teismai, sprenddami klausimą dėl nusikalstamos veikos pripažinimo ar nepripažinimo tęstine, turi

diskreciją atsižvelgti į konkrečias aplinkybes atskirų kategorijų bylose. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

LAT praktika dėl nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, patvirtina, kad tęstinės nusikalstamos veikos kvalifikavimas priklauso ne tik nuo objektyvių aplinkybių, bet ir nuo subjektyvaus tyčios turinio. Pagrindiniu kriterijumi laikomas tyčios vieningumas – jei asmuo veikė pagal vieną sumanymą ir konkretų tikslą, jo veiksmai pripažįstami tęstiniu nusikaltimu. Tačiau teismų praktikoje nėra visiškai vienodos pozicijos dėl veikos dalyko skirtumų ir laiko tarpų reikšmės. Kai kuriais atvejais skirtingų epizodų veikos vis tiek laikomos tęstinėmis, jei jas jungia bendras sumanymas, nepaisant skirtingų narkotinių medžiagų ar tam tikro laiko tarpo. Kitais atvejais teismai pabrėžia, kad skirtingos medžiagos ar ilgas laikotarpis tarp veikų rodo savarankiškas nusikalstamas veikas. Tai rodo, kad tęstinės veikos vertinimas kiekvienu atveju priklauso nuo konkrečių bylos aplinkybių ir teismų diskrecijos.

3.4. BK 261 str. dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimo nepilnamečiams

Augant internetinei prekybai, vis daugiau jaunų žmonių įsigyja narkotines ir psichotropines medžiagas naudodamiesi įvairiais internetiniais tinklalapiais ar socialinių tinklų programėlėmis. Remiantis JAV atliktu tyrimu, tam, kad būtų galima gauti narkotinių ar psichotropinių medžiagų, pakanka atlikti paprastą paiešką internete. Todėl paaugliams narkotikai tampa itin lengvai pasiekiamas. Naudojantis technologijomis, paaugliai tamsiajame tinkle (angl. *Dark net*) gali įsigyti nelegalių narkotikų ar vaistų be recepto, o taip pat be tamsiojo interneto yra ir netikros vaistinės, kuriose nelegaliai parduodami vaistai. Tokia situacija kelia didelį pavojų, nes paaugliai, užsisakydami medžiagas internetu, gali ir nežinoti, kas tiksliai jiems yra platinama. Pavyzdžiui, vienu atveju tai gali būti cukraus tabletės, o kitu toksiškos ar net mirtinai pavojingos medžiagos, tad perdozavimo galimybė yra labai reali (Doty, 2024) .

Lietuvoje internetinis narkotinių medžiagų platinimas nepilnamečiams išpopuliarėjo naudojant socialinio tinklo programėlę „Telegram“, kurioje narkotinės medžiagos yra prieinamos visiems be amžiaus apribojimų. Tai patvirtina ir Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato pranešimas, kad 2024 m. gegužę sulaikyti asmenys, kurie platino narkotines medžiagas „Telegram“ kanaluose. Tyrimas buvo pradėtas tų pačių metų vasario

mėnesį, kai į ligoninę buvo pristatytas nepilnametis asmuo po apsinuodijimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. Tiriant aplinkybes, buvo gauta duomenų, kad nepilnametis galėjo įsigyti minėtų medžiagų iš asmenų, kurie jas platino „Telegram“ kanalo grupėje „Prokuratūra“ (Vilniaus apskrities vyriausiasis..., 2024).

BK 261 str. numatyto nusikaltimo objektas yra nepilnamečio asmens sveikata ir normalus vystimasis. Tai yra speciali norma BK 260 str. atžvilgiu, nes taikoma baudžiamoji atsakomybė už narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimą socialiai pažeidžiamai asmenų grupei, kuri lengvai pasiduoda aplinkinių įtakai – nepilnamečiams, dėl to ši veika, pagal įstatymų leidėją yra laikoma pavojingesne (Gruodytė *et al*, 2022, p. 486). Tai atsispindi sankcijose: lyginant numatytas bausmes BK 260 ir 261 str. Už narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimą nepilnamečiams numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo trejų metų, o BK 260 str. 1 d. nuo dvejų metų. Taigi, kvalifikuojant veiką pagal BK 261 str., esminis požymis yra ne platinamos medžiagos kiekis, o tikslas platinti nepilnamečiams.

Nors pačiame straipsnio pavadinime minima nukentėjusiojo sąvoka daugiskaitos forma „nepilnamečiams“. Teismų praktikoje pripažįstama, kad asmuo baudžiamas už narkotinių medžiagų platinimą nepilnamečiams, kai šios medžiagos yra išplatinamos bent vienam asmeniui. Vienoje iš LAT bylų pateiktame kasaciniame skunde buvo nurodyta, kad lingvistiniu požiūriu baudžiamoji atsakomybė kyla tik tuo atveju, jei narkotinės ar psichotropinės medžiagos platinamos keliems nepilnamečiams, o ne vienam. Kasacinis teismas išaiškino, kad BK 261 str. dispozicijoje pagal amžiaus požymį apibrėžta asmenų grupė, kuriems (ar kuriam) platinę narkotines ar psichotropines medžiagas kaltininkai (ar kaltininkas) atsako ne pagal BK 260 str. 1 d., o pagal šią specialią baudžiamojo įstatymo normą. Šiuo atveju padaromas pavojingesnis nusikaltimas, nes narkotinės ar psichotropinės medžiagos platinamos labiau pažeidžiamiesiems, ir dėl to labiau valstybės ginamiems nepilnamečiams asmenims, o tokių asmenų skaičius (vienas, du ar daugiau) rodo tik nusikalstamų veiksmų apimtį, bet neturi įtakos teisiniam jų vertinimui, t. y. veikų kvalifikavimui pagal konkretų BK str. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Baudžiamoji atsakomybė kyla tada, kai teismas iš surinktų duomenų nustato, kad kaltininkas suvokė, jog asmuo, kuriam platino narkotines ar psichotropines medžiagas, yra nepilnametis. Taigi, šiai sudėčiai inkriminuoti užtenka nustatyti psichotropinės medžiagos perdavimo nepilnamečiui faktą – nesvarbu, atlygintinai, neatlygintinai, jam naudoti ar toliau platinti, bei kaltininko nepilnamečio amžiaus suvokimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vertinant šios

nusikalstamos veikos subjektą, mokslinėje doktrinoje vyravo požiūris, kad šios nusikalstamos veikos subjektu turėtų būti pripažintas tik pilnametis, laikantis požiūrio, kad asmuo iki 18 m. nėra socialiai subrendęs ir gali tinkamai neįvertinti savo veiksmų (Gruodytė *et al.*, 2022, p. 487). Tačiau teismų praktikoje šis požiūris buvo pakeistas ir dabar pažymima, kad BK 261 str. nėra nuorodų į tai, kad už narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimą nepilnamečiams gali atsakyti tik pilnametystės sulaukęs ar kitus specialiuosius požymius turintis asmuo. Tad remiantis bendruoju amžiaus, nuo kurio asmuo atsako pagal baudžiamuosius įstatymus, teisiniu reguliavimu (BK 13 str.), už nusikalstamą veiką, numatytą BK 261 str., atsako asmuo, kuriam iki šios veikos padarymo buvo suėję 16 metų. Taip pat, įstatymų leidėjas nekelia abejonių, kad asmenys, sulaukę šešiolikos metų, geba suvokti narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimo nepilnamečiams didesnę pavojingumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taigi, pastebima, kad didėjant narkotinių ir psichotropinių medžiagų prieinamumui nepilnamečiams, naudojantis įvairiomis internetinėmis platformomis, didėja nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis rodikliai. Lietuvos teisinė sistema laiko narkotinių medžiagų platinimą pavojingesne veiką, nes platinama socialiai pažeidžiamai asmenų grupei. Baudžiamoji atsakomybė už šią veiką atsiranda nuo momento, kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos yra išplatinamos bent vienam nepilnamečiui asmeniui, o atsakyti už šią nusikalstamą veiką gali taip pat pilnametystės nesulaukęs asmuo nuo 16 metų, nes laikoma, kad tokio amžiaus asmenys supranta savo veiksmų pavojingumą.

Apibendrinant teismų praktiką dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, galima išskirti kelis svarbius probleminius aspektus. Išskirtos problemos, susijusios su narkotinių ir psichotropinių medžiagų rūšimis ir skirtingais kiekiais, tęstinės nusikalstamos veikos atskyrimu nuo pavienės bei platinimu nepilnamečiams. Galima teigti, kad teismų sprendimuose akcentuojama įrodymų svarba, siekiant nustatyti narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekius, net kai pačios medžiagos nėra randamos, tam, kad būtų pritaikyta atitinkama baudžiamoji atsakomybė. Išskiriama, kad ne mažiau svarbu yra ir subjektyvus nusikalstamos veikos vertinimas, nustatant ar padaryta veika yra tęstinė, ar pavienė. Narkotinių medžiagų platinimas, įskaitant jų tiekimą nepilnamečiams, išlieka opia problema, nes apima socialiai pažeidžiamų asmenų grupių įtraukimą, kelia papildomų iššūkių teisėsaugos institucijoms, nes platinimas plinta socialinių tinklų platformose, dėl ko sunku įvertinti ir realų pavojų visuomenei.

4. NARKOTIKŲ DEKRIMINALIZACIJOS KLAUSIMAS IR POVEIKIS BAUDŽIAMAJAI ATSAKOMYBEI

4.1. Dekriminalizacijos idėjos Lietuvoje

Šiai dienai Lietuvos narkotikų kontrolės politika yra gana griežta, numatoma baudžiamoji atsakomybė net ir už nedidelį narkotinių ar psichotropinių medžiagų turėjimą savo poreikiams. Nėra vieningos nuomones, ar tokia politika yra teisinga, tad tiek visuomenėje, tiek tarp politikų vyrauja skirtingos nuomonės. Dalis kritikuoja tokį įstatymų leidėjo griežtą požiūrį, ne išimtis ir teisės mokslininkai, o kita visuomenės dalis kaip tik palaiko griežtą kontrolės politiką ir mano, kad tai yra teisingas būdas kovai su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu bei platinimu.

Analizuojant narkotinių ir psichotropinių medžiagų dekriminalizacijos klausimus pastebima, kad iki 2017 m. buvo numatytos dvi atsakomybės rūšys, susijusios su neteisėtu narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu – administracinė atsakomybė dėl nedidelio kiekio įsigijimo ar laikymo ir baudžiamoji atsakomybė už veikas, numatytas BK 259 ir 260 str. Toks reguliavimas kėlė klausimų tarp teisės mokslininkų kaip tinkamai atriboti skirtingas atsakomybes. Problemų kėlė tai, kad nors įstatymiškai yra atskirtos atsakomybės, remiantis teismų praktika, dažnai asmeniui buvo taikoma baudžiamoji atsakomybė už nedidelį narkotinių medžiagų įsigijimą ar laikymą be tikslo platinti (Pranka, 2013, p. 1512).

Nuo 2017 m. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse (Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso..., 2015) nebeliko administracinės atsakomybės už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų įsigijimą ar laikymą savo reikmėms. Pastebėtos abejonės dėl tokio sugriežtinimo mokslininkų darbuose, kadangi jau ir anksčiau buvo siūloma naikinti baudžiamąją atsakomybę už nedidelį kiekį. Švelniau traktuoti vartojimą savo reikmėms buvo siūloma ne tik mokslo darbuose, bet ir JTO konvencijų komentaruose, atsižvelgiant į tai, kad baudžiamoji atsakomybė yra *ultima ratio* priemonė ir turi būti naudojama, kai tikslo negalima pasiekti švelnesnėmis priemonėmis (Pranka, 2019, p. 28). Kriminologas G. Sakalauskas išryškina ir kitų mokslininkų mintis, kad narkotinės ir psichotropinės medžiagos visos turi žalingą poveikį žmogaus organizmui ir gali sukelti priklausomybę, todėl jos turi būti draudžiamos, bet griežta baudžiamoji atsakomybė nebūtinai yra tam tinkamas sprendimas, nes yra

pritaikoma nedideliai daliai asmenų ir neturi esminio poveikio vartojimo paplitimui (Sakalauskas, 2023).

Taigi sugriežtinus narkotikų kontrolę Lietuvoje ir palikus administracinę atsakomybę tik už minėtų medžiagų vartojimą, atsirado naujos diskusijos keliant klausimą ar toks žingsnis yra teisingas. 2018 m. patvirtintoje Prevencijos programoje nurodyta, kad toks teisinis reguliavimas yra priešingas JTO ir ES formuojamai žmogaus teisių užtikrinimo prioritetams grindžiamai tarptautinei politikai, kai narkotikų vartojimas yra vertinamas kaip visuomenės sveikatos problema, kuri nėra sprendžiama baudžiamosios teisės priemonėmis (87 punktas). Šiame teisės akte akcentuojamas dekriminalizacijos teigimas poveikis, remiantis ir kitų užsienio valstybių gerąja praktika. Visgi dekriminalizacija siejama tik su disponavimu nedideliu narkotikų kiekiu savo reikmėms, be tikslo platinti. Dėl narkotikų platinimo, kaip ir kontrabandos, keliamas kitas klausimas susijęs su bausmių proporcingumu, nes šiuo metu pagal BK tai yra sunkus nusikaltimas ir už tai yra numatytos pakankamai griežtos sankcijos. Abejonių kelia bausmės proporcingumas veikos pavojingumui, nes Įstatymas nenumato galimybės atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ar atidėti bausmės vykdymą tai atvejais, kai neatlygintinai yra perduodamas nedidelis kiekis narkotinių ar psichotropinių medžiagų arba parsisiunčiamas nedidelis kiekis draudžiamų medžiagų. Sutiktina su idėja, kad turi būti atsižvelgiama į veikos pavojingumą ir jas labiau individualizuoti, tokiu būdu sumažėtų laisvės atėmimo vietų įstaigų apkrova ir įkalinimo daromas šalutinis poveikis nuteistiesiems (92 punktas).

Taigi, Lietuvoje galiojanti griežta narkotikų kontrolės politika ir baudžiamosios atsakomybės taikymas net už nedidelį narkotinių ar psichotropinių medžiagų turėjimą kelia diskusijas tiek tarp visuomenės, tiek tarp mokslininkų bei politikų. Dekriminalizacijos idėjos šalininkai pasisako už tai, kad baudžiamoji atsakomybė būtų taikoma kaip *ultima ratio* priemonė tik retais atvejais, o dažnesniam šios problemos sprendimui būtų taikomos švelnesnės priemonės. Dabartinis reguliavimas kelia sunkų klausimą dėl bausmių proporcingumo, kai neteisėtai disponuojama nedideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu, todėl siūloma individualizuoti atsakomybę, siekiant sumažinti laisvės atėmimo vietų apkrovą. Tačiau veikos, susijusios su šių medžiagų platinimu ir toliau pripažįstamos sunkiu nusikaltimu, tad dekriminalizacijos klausimai nėra keliami.

4.2. Narkotikų kontrolės politika užsienio valstybėse

Lyginant esamą narkotikų kontrolės politiką Lietuvoje ir keliamas galimos dekriminalizacijos idėjas yra aktualu skirti dėmesio užsienio valstybių narkotikų kontrolės politikos analizei. Šioje rašto darbo dalyje pasirinkta analizuoti dviejų Europos valstybių skirtingą teisinį reguliavimą ir jo rezultatus. Pasirinktose valstybėse taikomos priešingos narkotikų kontrolės politikos – dekriminalizacija, siekiant žalos mažinimo, ir nulinės tolerancijos politika. Ir nors taikomos narkotikų kontrolės politikos yra kardinaliai skirtingos, jų tikslas yra toks pats, t. y., kova su narkotikais. Analizės metu pastebima, kad kiekvienas iš taikomų teisinių reguliavimų turi atskirų niuansų, dėl kurių negalima išskirti vienos tinkamos strategijos, nes abi kontrolės politikos turi teigiamų savybių, bet tuo pačiu susiduriama su atvejais, kada reguliavimas nėra veiksmingas. Todėl analizuojamos dvi skirtingos perspektyvos, siekiant atskleisti jų rezultatus bei įvertinti naudą atitinkamoje teisinėje sistemoje.

4.2.1. Portugalijos teisinis reguliavimas

Pastaruosius du dešimtmečius Portugalija yra laikoma pavyzdžiu valstybės, kurioje narkotikų dekriminalizavimas turi teigiamą rezultatą ir tai rodo, kad griežta kontrolė nebūtinai yra tinkamas sprendimas kovai su narkotinių medžiagų vartojimu. Tačiau anksčiau, pasirašius JTO pagrindines kovencijas dėl narkotikų kontrolės buvo iškelta utopinė idėja, kad visuomenė turi būti laisva nuo narkotinių medžiagų, nes jų vartojimas, pagal konservatyvizmo šalininkus, buvo laikomas nukrypimu nuo normos tiek teisine prasme, tiek ir iš sveikatos pusės, t. y., narkotinių medžiagų vartojimas buvo laikomas nusikaltimu bei patologija. Pagal JTO 1961, 1971 ir 1988 m. Konvencijas dėl narkotikų politikos buvo priimami atitinkami nacionaliniai įstatymai, kuriuos buvo nurodoma, kad narkotinių medžiagų vartojimas vertinamas kaip amoralus elgesys, o taikomos bausmės už prekybą narkotikais panašios į skiriamas teroristinėms organizacijoms (Rego, *et al*, 2021). Tad galima teigti, kad iškėlus narkotines ir psichotropines medžiagas kaip tarptautinę problemą, Portugalija, kaip ir daugelis kitų valstybių siekė išspręsti šią problemą griežtomis priemonėmis.

Pradėjus taikyti priimtus nacionalinius įstatymus, griežta kontrolė ir siekis padėti priklausomybes turintiems asmenims nepasiteisino, o narkotinių medžiagų vartojimo procentas vis kilo. Didžiausią problemą ir nerimą kėlė heroino vartojimas, iš kurių 60 procentų buvo užsikrėtę ŽIV. Tam įtakos turėjo ir griežtos kontrolės taikymas, dėl kurios asmenys bijojo kreiptis pagalbos, kad nebūtų traktuojami kaip nusikaltėliai. 1998 m., dėl visuomenės susirūpinimo, augančio narkotikų vartojimo problema tapo politiniu klausimu, dėl kurio vyko nemažai debatų ir ginčų. Dėl šių priežasčių tradicinių pažiūrų Portugalijos vyriausybė, sudarė įvairių sričių specialistų komitetą, kurį sudarė gydytojai, sociologai, psichologai, teisininkai ir socialiniai aktyvistai. Specialistai, išanalizavę esamą narkotikų problemą, pateikė rekomendacijas dekriminalizuoti narkotikų laikymą ir vartojimą, kaip veiksmingiausią būdą kaip apriboti vartojimą ir sumažinti priklausomų nuo narkotikų asmenų skaičių (Domosławski, 2011, p. 20–21).

2000 m. lapkričio 29 d. priimtu įstatymu Nr. 30/2000 (Academia Puertorriquena de jurisprudencia..., 2000) buvo pradėta dekriminalizavimo reforma, kuri leido suformuluoti naują filosofiją, kad narkotikų vartojimas nėra geras, tačiau tai nėra blogis, dėl kurio reikėtų įkalinti daugelį narkotikus vartojančių asmenų. Specialistų komitetas pažymėjo, kad bandymas sukurti visuomenę „be narkotikų“ yra tik iliuzija. Dekriminalizacijos reforma rėmėsi pripažinimu, kad žmonės vartoja narkotikus dėl įvairių priežasčių, kaip asmeninės problemos, socialiniai veiksniai, poilsis ar malonumas. Todėl komiteto buvo padaryta išvada, kad represinės bausmės nėra racionalios ir proporcingos prieš veiksmą, kuris gali būti netinkamas vartotojo sveikatai, tačiau nėra tiesiogiai žalingas jam ar kitiems asmenims (Domosławski, 2011, p. 21–22). Pagal Portugalijos priklausomybių ligų gydymo centro (toliau – Priklausomybių centras) pirmininką, dekriminalizacija nėra narkotikų kontrolės politikos kryptis, o tik sukuria teisinį pagrindą įgyvendinti politiką, kuria siekiama sumažinti narkotinių medžiagų vartojimo daromą žalą ir socialiai reintegruoti priklausomus asmenis. Dekriminalizacijos tikslas yra orientuotas į socialinį aspektą, siekiant pašalinti priežastį, dėl kurios priklausomi asmenys bijo kreiptis pagalbos (Domosławski, 2011, p. 22). Aiškinant tokį Priklausomybių centro pirmininko požiūrį, verta pažymėti, kad iki dekriminalizacijos reformos, tiek vartojantis asmuo buvo laikomas nusikaltėliu, tiek pagalbos centrai nebuvo legalūs, tad priimtas racionalus sprendimas pradėti remtis humanišku, siekiant suteikti asmeniui pagalbą, kadangi pagal augančius vartojančių narkotines medžiagas asmenų skaičius akivaizdu, kad represinės priemonės nebuvo veiksmingos.

Tokia naujoji strategija pasiteisino, nes remiantis statistiniais duomenimis, narkotinių medžiagų vartojimas (jas diferencijuojant pagal rūšis) sumažėjo, lyginant su kitomis ES

valstybėmis. Kai kurie autoriai tai prilygina „piliečių išlaisvinimui nuo persekiojimo ir įkalinimo“ dėl narkotinių medžiagų vartojimo, nes Portugalijos valdžia sugebėjo ženkliai pagerinti sąlygas, kad priklausomybes turintys asmenys galėtų kreiptis pagalbos. Sumažėję statistiniai duomenys tapo pavyzdžiu ir kitų valstybių įstatymų leidėjams (Greenwald, 2009, p. 27–28).

Pažymėtina, kad analizuojant skirtingus šaltinius, priklausomai nuo jų išleidimo metų, vyrauja skirtingi vertinimai dėl vykdomos dekriminalizacijos reformos. Remiantis ankstesniais šaltiniais, galima daryti išvadas, kad pokyčiai teisiniame reglamentavime vertinami teigiamai, akcentuojama jų nauda visuomenei, priklausomiems asmenims bei pačiai teisei sistemai (dėl dekriminalizavimo, sumažėjo policijos krūvis, nes pradedama mažiau tyrimų, nėra taikomos bausmės ir pan). Vis dėlto, vėlesniuose mokslininkų darbuose pastebima, kad apžvelgus ilgesnį laikotarpį, pateikiama šiek tiek kitokia pozicija, nes pats reguliavimas taip pat kito. Tad nors Portugalija vykdė dekriminalizacijos reformą, tai nėra prilyginama narkotinių ir psichotropinių medžiagų legalizavimui. Minėtų medžiagų vartojimas bei laikymas baudžiamas administracine tvarka, pagal nustatytus narkotinių medžiagų kiekius – kiekis yra toks, kuris būtų reikalingas priklausomam asmeniui iki 10 dienų. Vis tik buvo pastebėta įstatymo spraga, kad atsakomybė nustatyta tik už turimą kiekį iki 10 dienų reikalingo kiekio, o jei šis yra viršijimas – įstatyme nenumatyta atsakomybė. Šią spragą nusprendė ištaisyti Portugalijos Aukščiausias Teismas, kuris 2008 m. byloje Nr. 8/2008 priėmė taip vertinamą kontraversišką sprendimą grąžinti bausmes už disponavimą didesniu kiekiu narkotinių medžiagų, nei būtų reikalinga 10 dienų (Rego *et al.*, 2021, p. 6–7).

Taigi, galima daryti išvadas, kad ir dabar Portugalijoje taikomas modelis yra laikomas sėkmingu dekriminalizacijos ir pavojaus mažinimo pavyzdžiu, kai yra sprendžiamas klausimas dėl vartojimo ir disponavimo nedideliais narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiais. O narkotikų platinimas ar didelio jų kiekio laikymas ir toliau yra kriminalizuoti, remiantis 2008 m. Portugalijos Aukščiausiojo Teismo priimtu sprendimu, kuriuo buvo paskatinta kriminalizacija ir sugriežtintos bausmės taikant ne tik pinigines baudas, bet ir laisvės atėmimą.

4.2.2. Švedijos teisinis reguliavimas

Švedijoje, kitaip nei Portugalijoje, yra taikoma nulinė tolerancija narkotinėms medžiagoms. Pirminė idėja kilo grupei psichiatrų, literatūroje dar vadinamų „Švedijos narkotikų politikų tėvais“, kad vietoje prevencinių priemonių ir gydymo nuo narkotinių medžiagų priklausomybių, turi būti taikomos represinės priemonės (Roden, 2018). Ši griežta narkotikų kontrolės politika pradėta įgyvendinti nuo 1980 m., užsibrėžus tikslą, kad Švedija būtų „laisva nuo narkotikų“. 1988 m. Švedijoje buvo kriminalizuotas narkotinių medžiagų vartojimas, o 1993 m. į teisinį reguliavimą įtraukta laisvės atėmimo bausmė. Narkotikų kontrolė buvo paremta tuo, kad policijai suteikta diskrecija nuspręsti atlikti kraujo ar šlapimo tyrimą, įtarus, kad yra vartojamos narkotinės medžiagos. Pagrindinis tikslas buvo siekis sumažinti narkotikus vartojančių asmenų skaičių ir pašalinti (jį sumažinti) pavojų, kurį kelia narkotinių medžiagų vartojimas (Stenström et al., 2024, p. 2).

Remiantis EUDA pateiktais duomenimis, taikoma griežta narkotikų kontrolės politika lemia tai, kad užregistruotų narkotikų vartojimo nusikaltimų, tenkančių vienam gyventojui, skaičius yra vienas didžiausių tarp ataskaitas pateikusių valstybių (Stenstrom, et al., 2024, p. 1). Tokie duomenys rodo, kad teisinė sistema veikia intensyviai, tačiau mokslininkų pateikiamose išvadose yra aiškinama, kad griežtos kontrolės taikymas nereiškia, kad narkotinių medžiagų vartojimas yra mažesnis, nei kitose šalyse, kuriose teisinis reguliavimas nėra toks griežtas (Singh, 2022, p. 19–20). Pagal statistinių duomenų apžvalgas pastebima, kad Švedijos nulinės tolerancijos narkotinėms medžiagoms politika yra sėkminga tik dalinai. Lyginant su kitomis Europos valstybėmis, kanapių vartojimo skaičiai yra ženkliai mažesni, bet duomenys susiję su opioidinėmis medžiagomis rodo, kad taikoma kontrolė nėra veiksminga ir netgi pasenusi (Roden, 2018). Pažymėtina, kad tokia griežta narkotikų kontrolės politika kritikos sulaukdavo ir anksčiau. JT Narkotikų ir narkomanijos prevencijos biuro (angl. *United Nations Office on Drugs and Crime*) (toliau – UNODC) teigimu, Švedijoje taikoma politika stigmatizuoja problemiška narkotikus vartojančius asmenis, dėl ko sukuriamą rizikingą aplinką (ŽIV infekcijų rizika, sunkumai kylantis siekiant reabilitacijos ar problemos dėl įsidarbinimo galimybių). UNODC išskiria ir kitas problemas, nesusijusias tik su narkotinių medžiagų vartojimu, kurios kyla dėl taikomos griežtos kontrolės politikos – skatinamas kitų nusikaltimų vykdymas, auganti prekyba narkotinėmis medžiagomis juodojoje rinkoje, augantis polinkis sintetiniams narkotikams, kuriuos yra sunkiau kontroliuoti nei augalinės kilmės. Tokie augantys

nusikaltimų skaičiai skatina skirti daugiau lėšų teisėsaugos veiklai, dėl ko nukenčia finansavimams kitoms sritims, pavyzdžiui, medicinai (UNODC, 2008, p. 91).

Dėl kylančių problemų, 2017 m. Pasaulio sveikatos organizacija nurodė, kad Švedijos įstatymų leidėjai turėtų svarstyti dekriminalizacijos klausimą, siekiant išvengti neigiamo poveikio visuomenės sveikatai (Roden, 2018). Rekomenduotina, kad už narkotinių medžiagų vartojimą būtų taikomos švelnesnės bausmės kaip įspėjimai, o ne areštas. Verta pažymėti, kad kaip ir Portugalijoje, dekriminalizacijos klausimas yra keliamas tik dėl nedidelio kiekio vartojimo aspekto, o narkotikų gabenimas ir toliau laikomas nusikaltimu. 2020 m. Švedijos parlamente pradėtas kelti klausimas dėl mažo kiekio vartojimo ar laikymo asmeninėms reikmėms dekriminalizavimo. Parlamento komitetas įpareigojo Vyriausybę paskirti kovos su narkotikais komisiją. Kaip ir minėta anksčiau, istoriškai Švedija priešinosi dekriminalizavimui, siekiant nesudaryti palankių sąlygų narkotinių medžiagų vartojimui, tačiau nuomonė yra keičiama, atsižvelgiant į tai, kad turi būti užtikrinamos priklausomų asmenų teisės į gerą gyvenimo kokybę ir turi būti siekiama pritarti žalos mažinimo principams (Goldberg, 2021, p. 9). Vis dėlto, galima teigti, kad šis projektas nebuvo sėkmingas, nes atlikus naujausių šaltinių analizę pastebėta, kad Švedijos narkotikų politika toliau yra nukreipiama represijų didinimo kryptimi, padidinus bausmes už nedidelio narkotinių medžiagų kiekio pardavimą (Stenström A, et al, 2024, p. 8). Taigi, Švedijos įstatymų leidėjas ir toliau renkasi taikyti griežtą narkotikų kontrolės politiką manant, kad griežtesnės sankcijos padės sukurti visuomenę be narkotikų.

Taigi, galima teigti, kad atsižvelgiant iš istorinės pusės, Švedijos nuo XX a. vidurio taiko griežtą nulinės tolerancijos narkotikams politiką, kuri orientuota į represines priemones, o ne prevenciją ar gydymą. 1988 m., kriminalizavus narkotikų vartojimą, o 1993 m. įtvirtinus laisvės atėmimo bausmės, siekta sumažinti narkotinių medžiagų vartojimą ir su tuo susijusias problemas. Vis dėlto remiantis statistiniais duomenimis, galima daryti išvadą, kad griežta kontrolė neužtikrina mažesnio narkotinių medžiagų vartojimo bei sukuria papildomų iššūkių, kaip stigmatizacija, prekyba juodojoje rinkoje ir didesnė nusikalstamumo rizika. Dėl šių problemų tarptautinės organizacijos rekomendavo Švedijos įstatymų leidėjui peržiūrėti taikomą politiką ir svarstyti dekriminalizacijos klausimą. Nors 2020 m. Švedijos parlamentas pradėjo nagrinėti šią galimybę, galutiniame rezultate buvo nuspręsta tęsti griežtą kontrolės politiką ir dar labiau sugriežtinti bausmes.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje taikoma narkotikų kontrolės politika tam tikrais aspektais yra panaši į Švedijoje taikoma nulinės tolerancijos politiką, kadangi abiejose valstybėse tai yra laikoma sunkiu nusikaltimu, dėl kurio Švedija dar labiau

griežtina bausmes net už nedidelio kiekio narkotinių medžiagų pardavimą. Švedijos taikomas režimas orientuotas į represinių priemonių taikymą ne tik už minėtų medžiagų platinimą, bet ir vartojimą. Taikant griežtą kontrolę, siekiama mažinti narkotikų pasiūlą bei vartojimą. Nors iš vienos pusės toks reguliavimas gali atrodyti tinkamas, kaip siekiui kovoti su narkotikais, vis dėlto, kaip rodo Švedijos pavyzdys, tokia sistema gali prisidėti ir prie priklausomų nuo narkotinių medžiagų asmenų stigmatizacijos, trukdyti jų integracijai į visuomenę. Lyginant su Portugalija, dekriminalizacija yra alternatyvi priemonė, orientuota ne į baudimą, bet į sveikatos apsaugą. Nedidelio kiekio narkotikų laikymo traktavimas kaip administracinio nusižengimo padeda nukreipti vartotojus į sveikatos priežiūros sistemą, kad būtų suteikiama reikiama pagalba, taip pat mažina nusikalstamumą ir didina priklausomų asmenų reintegraciją, tačiau tai nėra panacėja ir turi būti derinama su kitomis prevencinėmis priemonėmis. Tad lyginant šiuos tris modelius, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje problemos, susijusios su nedidelio kiekio vartojimu ar laikymu, turėtų būti perkeltos į administracinės teisės reguliavimą, tokiu būdu būtų galima skirti daugiau dėmesio kovai su narkotikų pasiūla ir platinimu sumažinant baudžiamojo teisingumo sistemos apkrovimą. Manytina, kad būtų tikslinga svarstyti subalansuotą požiūrį į kylančius teisinius klausimus su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, apjungiant baudžiamosios teisės ir sveikatos politikos elementus, kad būtų pasiekti optimalūs visuomenės saugumo ir sveikatos apsaugos tikslai.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. JTO konvencijos dėl narkotikų kontrolės sukūrė tvirtą teisinį pagrindą kovai su narkotikų platinimu ir vartojimu, skatinant valstybių bendradarbiavimą ir griežtinant baudžiamąją atsakomybę, bet tuo pačiu atkreipiant dėmesį ir į priklausomus nuo narkotinių medžiagų vartojimo asmenis, kuriems reikalinga medicininė pagalba. Šie tarptautinės teisės dokumentai padėjo sukurti nuoseklią narkotikų kontrolės sistemą tarptautiniu lygmeniu.
2. Lietuva pirmą kartą prie narkotikų kontrolės politikos prisidėjo tarpukario metu, ratifikavusi tuometinės tarptautinės konvencijos ir jos nuostatas perkėlusį į nacionalinį įstatymą. Lyginant dabartinį ir tarpukario reguliavimą pastebima, kad nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis medžiagomis, dalykas išplėstas, įtraukiant ne tik narkotines, bet ir psichotropines, o taip pat įtraukta daugiau veiksmų, kurie laikomi nusikalstamos veikos požymiu..
3. Rekomendacijose apibrėžti nedideli, dideli ir labai dideli narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiai yra pateikti, nepagrindžiant jų nustatymo konkrečiomis mokslinėmis metodikomis, todėl siūlytina poįstatyminiame teisės akte įtraukti aiškius kriterijus, kuriais remiantis apskaičiuojami šių medžiagų kiekiai, kad numatytas teisinis reguliavimas nekeltų abejonių.
4. Siūlytina diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę ne tik pagal platinamą narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekį, bet ir atsižvelgiant į šių medžiagų keliamą pavojų žmogaus sveikatai.
5. Tikslas platininti narkotines ir psichotropines medžiagas laikomas būtinuoju BK 260 str. numatytos veikos požymiu, kuris nustatomas vertinant visumą objektyvių bylos duomenų, o teismų praktikoje jis apima ne tik pardavimą, bet ir bet kokią kitą perdavimą, įskaitant mainus, dovanojimą ar sudarymą sąlygų medžiagoms patekti pas kitą asmenį, be to, svarbu atsižvelgti į turimų medžiagų kiekį.
6. Teismų praktikoje išskiriami keli probleminiai aspektai dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kai tai yra susiję su jų rūšimis ir kiekiais. Kvalifikuojant veiką pagal BK 259 arba 260 str. turi būti atsižvelgiama į nustatytus skirtingų medžiagų grynuosius kiekius, nustatant jų santykinę dalį ir susumuojant.
7. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekio nustatymas yra esminis kriterijus baudžiamajai atsakomybei nustatyti, tačiau jei medžiagos nėra rastos, neteisėtas

disponavimas gali būti įrodomas ir kitais duomenimis, bet tokiu atveju padarytas nusikaltimas negali būti kvalifikuojamas kaip disponavimas dideliu ar labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu.

8. Didėjant narkotinių ir psichotropinių medžiagų prieinamumui nepilnamečiams, naudojantis įvairiomis internetinėmis platformomis, didėja nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimu nepilnamečiams, rodikliai. Lietuvos teisinė sistema narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimą nepilnamečiams laikopavojingesne veika, nes platinama socialiai pažeidžiamai asmenų grupei. Baudžiamoji atsakomybė už šią veiką atsiranda nuo momento, kai narkotinės ar psichotropinės medžiagos yra išplatinamos bent vienam nepilnamečiui asmeniui.
9. Lietuvoje taikoma narkotikų kontrolės politika tam tikrais aspektais yra panaši į Švedijoje taikomą nulinės tolerancijos politiką, kadangi abiejose valstybėse tai yra laikoma sunkiu nusikaltimu, tačiau Lietuvos teisinis reguliavimas nėra toks griežtas.
10. Siūlytina svarstyti, kad problemos, susijusios su nedidelio kiekio vartojimu ar laikymu, turėtų būti perkeltos į administracinės teisės reguliavimą, tokiu būdu būtų galima skirti daugiau dėmesio kovai su narkotikų pasiūla ir platinimu sumažinant baudžiamojo teisingumo sistemos apkrovimą.

ŠALTINIAI

Teisės aktai:

Tarptautiniai:

1. 1961 metų Bendroji narkotinių medžiagų konvencija (1961). *Valstybės žinios*, 2001, 51–1768.
2. 1971 metų Psichotropinių medžiagų konvencija (1971). *Valstybės žinios*, 2001, 50-1743.
3. 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (1988). *Valstybės žinios*, 1998, 38-1004.

Nacionaliniai:

4. Svaigiųjų vaistų įstatymas (1931). Iš: *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo bei kitų aiškinimų*. Kavolis, M., Bieliackinas, S. (sud.). Kaunas: D. Gutmano knygynas, p. 362.
5. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos įstatymas dėl Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo (1961). *Vyriausybės žinios*, 18-147.
6. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, 8-161.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
8. Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo 2, 3, 10 straipsnių, penktojo skirsnio pavadinimo pakeitimo ir papildymo ir Įstatymo papildymo 21-1 straipsniu įstatymas (2010). *Valstybės žinios*, 132–6718.
9. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (2015). TAR, 11216.
10. Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. XIII-1765 „Dėl Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos patvirtinimo“. TAR, 2018–20781.

11. Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. gegužės 23 d. nutarimas Nr. XIV-1982 „Dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų patvirtinimo“. TAR, 9953.
12. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymas Nr. 5 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“ (2000). *Valstybės žinios*, 4–113.
13. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. V-239 „Dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“ (2003). *Valstybės žinios*, 41-1899.

Užsienio valstybių:

14. Law no. 30/2000, of 29 November Defines the legal framework applicable to the consumption of narcotics and psychotropic substances, together with the medical and social welfare of the consumers of such substances without medical prescription.

Specialioji literatūra:

15. Domosławski, A. (2011). *Drug Policy in Portugal: The Benefits of Decriminalizing Drug Use* [interaktyvus], Open Society Foundations. Prieiga per internetą: <https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/52ff6eb9-76c9-44a5-bc37-857fbbfedbdd/drug-policy-in-portugal-english-20120814.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 20 d.].
16. Gerritsen, J. W. (2000). *The Control of Fuddle and Flash. A Sociological History of the Regulation of Alcohol and Opiates*. Boston: Brill Academic Publishers.
17. Greenwald, G. (2009). *Drug Decriminalization in Portugal. Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies*, [interaktyvus], Cato Institute. Prieiga per internetą: https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/greenwald_whitepaper.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 21 d.].
18. Gruodytė, E. (2004). *Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
19. Gruodytė, E. ir kt. (2022) *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

20. Goldberg, T. (2021). A path forward for Swedish drug policy? *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, Vol. 38, p. 112–124, <https://doi.org/10.1177/1455072520978352>.
21. Gutauskas, A. (2018) Nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis: jautriausi teismų praktikos aspektai. *Teisės apžvalga* 2 (18), p. 191-209, <https://doi.org/10.7220/2029-4239.18.13>.
22. Lankauskas, M. (2017). *Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje bei Lietuvoje*, [interaktyvus], Lietuvos teisės institutas. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/Lankauskas-JT-narkotiku-kontrolė-studija.pdf> [žiūrėta 2025 m. sausio 27 d.].
23. Lankauskas, M. (2023). Kaip sveria narkotikus Temidės svarstyklės? Kai kurių narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekių nustatymo teisinio reguliavimo ypatumai Lietuvoje. *Kriminologijos studijos*, 11, p. 80–98. doi:10.15388/CrimLithuan.2023.11.3.
24. Latauskienė, E. (2000). Narkotinių medžiagų ir su jomis susijusių nusikaltimų tyrimo tarpukario Lietuvoje bendroji charakteristika. *Jurisprudencija*, 18 (10), p. 136–141 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3770/0> [žiūrėta 2025 m. kovo 5 d.].
25. Pečkaitis, J. (1998). Įstatymų, nustatančių baudžiamąją atsakomybę už neteisėtus veiksmus su psichotropinėmis arba narkotinėmis medžiagomis, tobulinimo problemos. *Jurisprudencija*, 10(2), 33–39.
26. Pranka, D. (2013). Nusikalstamos veikos ir administracinio teisės pažeidimo atribojimo problemos: teisės pažeidimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. *Jurisprudencija*, 20(4), p. 1510-1523, <https://doi.org/10.13165/JUR-13-20-4-13>
27. Pranka, D. (2019). Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis praktinės problemos ir teisinio reguliavimo trūkumai. *Teisės problemos*, 2(98), p. 27-57 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2020/01/Pranka_2019_2.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 12 d.].
28. Prapiestis, J. et al. (2010). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, III tomas. Specialioji dalis (213-330)*. Vilnius: Registrų centras.

29. Rego, X., et al.(2021). 20 years of Portuguese drug policy - developments, challenges and the quest for human rights. *Subst Abuse Treat Prev Policy* 16, 59, p. 1-11, <https://doi.org/10.1186/s13011-021-00394->
30. Stenström, A., Estrada, F. And Tham, H. (2024). „It should be hard to be a drug abuser” An evaluation of the criminalization of drug use in Sweden. *International Journal of Drug Policy*, 133, p. 1-10, <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2024.104573>
31. United Nations (1973). *Commentary on the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961. Prepared by the Secretary-General in accordance with the paragraph 1 of Economic and Social Council resolution 914 D(XXXIV) of 3 August 1962*. New York: United Nations.

Teismų praktika:

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-412/2008.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-71/2010.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-395/2010.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-47/2011.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2012.
37. Lietuvos Aukščiausias Teismas 2012 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-494/2012.
38. 2013 m. Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259-261, 263-264, 266 straipsniai), apžvalga (Teismų praktika Nr. 40).
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-201/2013.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-369-788/2016.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-85-976/2018.

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1-719/2020.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-276-1073/2020.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-976/2021.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-21-976/2023.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-46-719/2023.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231-719/2023.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-243-387/2023.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-80-788/2024.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-222-1214/2024.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-1214/2024.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-1214/2025.

Užsienio valstybių teismų praktika:

53. 2008 m. Portugalijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje Nr. 8/2008. Acórdão do Supremo Tribunal de Justiça n.º 8/2008.

Kiti šaltiniai:

54. Doty A., How Do Teens Find Drugs? The Recovery Village, 2024. Prieiga per internetą: <https://www.therecoveryvillage.com/teen-addiction/drug/how-teens-get-drugs/> [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].
55. EUDA, Naujos psichoaktyviosios medžiagos. Dabartinė padėtis Europoje (2024 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita). Prieiga per internetą:

- https://www.euda.europa.eu/sites/default/files/pdf/31883_lt.pdf?357883 [žiūrėta 2025 m. kovo 23 d.].
56. Risse, G. B. (2016). Fear of Outsiders Is an American Tradition. History News Network Prieiga per internetą: <https://www.historynewsnetwork.org/article/fear-of-outsiders-is-an-american-tradition> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
57. Roden, L. (2018) Is Sweden's zero-tolerance approach to drugs a failing model? Interneto prieiga: <https://www.thelocal.se/20180517/is-swedens-zero-tolerance-approach-to-drugs-a-failing-model> [žiūrėta 2025 m. kovo 19 d.].
58. Sakalauskas, G. (2023). Ar reikia (de)kriminalizuoti nedidelio kiekio narkotinių medžiagų turėjimą. Prieiga per internetą: <https://naujienos.vu.lt/ar-reikia-dekriminalizuoti-nedidelio-kiekio-narkotiniu-medziagu-turejima/> [žiūrėta 2025 m. kovo 12 d.].
59. Singh, A. K. and Kaur, B. (2022). *Evaluation of the effectiveness of narcotics policies by the Swedish Government*. Halmstad University [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://hh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1803838/FULLTEXT02.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 25 d.].
60. UNODC (2008) *A century of international drug control* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/100_Years_of_Drug_Control.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 17 d.].
61. Valstybinė vaistų kontrolės tarnyba prie LR sveikatos apsaugos ministerijos. Prieiga per internetą: https://vvkt.lrv.lt/lt/farmakopeja_pagr_menu/ [žiūrėta 2025 m. kovo 2 d.].
62. Vilniaus apskrities vyriausiasis policijos komisariatas. *Sėkminga sostinės policijos operacija – likviduota dar viena „Telegram“ kanalo grupė*. (2024). Prieiga per internetą: <https://vilnius.policija.lrv.lt/lt/naujienos/sekminga-sostines-policijos-operacija-likviduota-telegram-kanalo-grupe-prokuratura/> [žiūrėta 2025 m. kovo 24 d.].
63. Visuotinė lietuvių enciklopedija [interaktyvus]. Interneto prieiga: <https://www.vle.lt/straipsnis/tautu-sajunga/> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą

Akvilė Kisieliūtė

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimą su tikslu platinti tema pagal BK 260 str. Tyrime analizuojami tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, teismų praktika bei moksliniai šaltiniai, siekiant išsiaiškinti pagrindinius šios temos probleminius aspektus. Didelis dėmesys skiriamas teisės taikymo problematikai, kuri yra susijusi su narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio nustatymu, platinimo tikslu ir baudžiamosios atsakomybės diferencijavimu.

Rašto darbe nagrinėjamos problemos, kurios atsiranda dėl grynojo kiekio nustatymo ir jo reikšmės padarytos nusikalstamos veikos kvalifikavimui. Analizuojama kaip platinimo sąvoka yra apibrėžiama teisės aktuose, teismų praktikoje bei doktrinoje, o taip pat pagal kokius kriterijus yra diferencijuojama baudžiamoji atsakomybė. Teismų praktikoje nagrinėjama, kas yra laikoma platinimu konkrečioje byloje ir į kokius teisinius argumentus yra atsižvelgiama.

Dėl išsivysčiusio socialinio gyvenimo internete ir jo keliamų neigiamų aspektų, nagrinėjama narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimo nepilnamečiams problema. Plečiantis socialinių programėlių naudojimui ir internetinei prekybai, vertinama, kokia įtaka yra daroma socialiai pažeidžiamai asmenų grupei ir kaip šią situaciją vertina teismai.

Atsižvelgiant į diskusijas visuomenėje ir politikoje, apžvelgiamas ir dekriminalizacijos klausimas, lyginant Lietuvos teisinį reguliavimą su užsienio šalių patirtimi. Palyginimui pateikiama du visiškai skirtingi užsienio valstybių požiūriai – aptariama griežta baudžiamoji politika Švedijoje ir taikomas dekriminalizacijos modelis Portugalijoje. Analizėje išryškunami šių variantų privalumai ir trūkumai bei aptariama, kokie pokyčiai būtų galimi Lietuvos teisinėje sistemoje šiuo klausimu.

SUMMARY

Criminal liability for the illicit disposal of narcotic drugs and psychotropic substances

Akvilė Kisieliūtė

The Master's thesis deals with the topic of criminal liability for the unlawful disposal of narcotic drugs and psychotropic substances with the intent to distribute in accordance with Article 260 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. The study analyses international and national legislation, case law and scientific sources in order to clarify the main problematic aspects of this topic. The focus is on the application of the law in relation to the determination of the quantity of narcotic drugs and psychotropic substances, the purpose of distribution and the differentiation of criminal liability.

The thesis deals with the problems that arise in relation to the determination of the net quantity and its relevance to the qualification of the offence committed. It analyses how the concept of distribution is defined in legislation, case-law and doctrine, as well as the criteria used to differentiate criminal liability. The case law examines what constitutes distribution in a given case and what legal arguments are taken into account.

The problem of the distribution of narcotic drugs and psychotropic substances to minors is examined in the light of the development of social life on the Internet and the negative aspects it entails. The increase in the use of social applications and online trading is assessed in terms of the impact on a socially vulnerable group and how this situation is viewed by the courts.

In the light of the debate in society and politics, the issue of decriminalisation is additionally examined, comparing Lithuanian legislation with the practices of foreign countries. Two completely different foreign approaches are presented for comparison: the strict criminal policy in Sweden and the decriminalisation model in Portugal. The analysis highlights the advantages and disadvantages of these options and discusses what changes could be made to the Lithuanian legal system in this regard.